

พิพิธภัณฑ์ บทบาทและการจัดการ

เอกสารประกอบการสอนวิชา Art and Cultural Management
ภาควิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
โดย
ผศ. วรลัญจก์ บุญยสุรัตน์

เนื้อหา แบ่งเป็น 16 หัวข้อ ได้แก่

- 1.1 หลักการ ในวิชาพิพิธภัณฑ์สถานวิทยา
- 1.2 ความหมายพิพิธภัณฑ์สถาน
- 1.3 ประวัติและพัฒนาการของพิพิธภัณฑ์สถาน
- 1.4 การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์สำหรับประชาชน
- 1.5 พิพิธภัณฑ์สถานเกิดขึ้นสืบเนื่องจากความเจริญทางเทคโนโลยี
- 1.6 การเคลื่อนไหวของกิจการพิพิธภัณฑ์สถานในปัจจุบัน
- 1.7 การแบ่งประเภทของพิพิธภัณฑ์สถาน
- 1.8 หน้าที่ของพิพิธภัณฑ์สถาน
- 1.9 ความสำคัญของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น
- 1.10 ลักษณะเด่นของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น
- 1.11 บทบาทหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น
- 1.12 กรณีศึกษา : บทบาทของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทยและต่างประเทศ
- 1.13 องค์ประกอบในการดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น
- 1.14 ขั้นตอนการจัดทำพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น
- 1.15 การจัดพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นและประเภทของวัฒนธรรม
- 1.16 การจัดแสดงพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในระดับชุมชน

แนวคิด

การพัฒนาศิลปะในชุมชนสามารถทำได้หลายทาง แนวทางหนึ่งที่สามารถนำมาพัฒนาศิลปะในชุมชน โดยเฉพาะงานศิลปวัฒนธรรม เพื่อให้ชุมชนสามารถยกระดับจิตใจให้สูงขึ้น เกิดการรักถิ่นฐานวิธีการหนึ่ง คือการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ซึ่งไม่จำเป็นต้องใช้งบประมาณมหาศาล ไม่จำเป็นต้องสร้างอาคารใหม่หรือซื้อสิ่งของมาจัดแสดง แต่เป็นการรวบรวมศึกษาค้นคว้าองค์ความรู้ในชุมชน ชาวบ้านร่วมใจกันจัดแสดงความเป็นมา วิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรม เอกลักษณ์ ซึ่งเป็นกระบวนการศึกษาภาคสังคมโดยตรง เป็นส่วนหนึ่งของการปฏิรูปการศึกษาให้ชุมชนรู้จักและภาคภูมิใจในตนเอง ซึ่งเป็นแนวคิดใหม่ที่เริ่มก่อตั้งในมิติของสังคมไทยปัจจุบัน

เอกสารประกอบการสอน

1. จิรา จงกล. **พิพิธภัณฑ์สถานวิทยา(พิมพ์ครั้งที่ 2)**, จัดพิมพ์เป็นงานอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นางจิรา จงกล วันที่ 4 เมษายน 2532 (กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร ,2532)
2. ประทุม ชุ่มเพ็งพันธ์. **พิพิธภัณฑ์วิทยา**, (พระนครศรีอยุธยา : สหวิทยาลัยศรีอยุธยา วิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา ,2530)
3. วราภรณ์ เตือกเล็ก. **พิพิธภัณฑ์ไทย ศิลปะไทย**, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์เสริมปัญญาไทย, 2541)
4. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). **ขั้นตอนการจัดทำพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น : กรณีศึกษาพิพิธภัณฑ์ ฟันบ้านวัดบ้านม่วง** (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ป ,2545)
5. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). **พิพิธภัณฑ์ไทย ในศตวรรษใหม่**, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง ,2545)
6. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). **เอกสารการสัมมนาทางวิชาการ พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทย**. 23-24 พฤศจิกายน 2539 (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2540)
7. สุจิตร์ มาถาวร. **พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติในประเทศไทย**, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์เสริมปัญญาไทย ,2541)

โดยมีรายละเอียดและสื่อประกอบการสอนดังต่อไปนี้

1.1 หลักการในวิชาพิพิธภัณฑ์สถานวิทยา

วิชาพิพิธภัณฑ์สถานวิทยาหรือ Museology เป็นวิชาการใหม่ที่เกิดขึ้นในวงการพิพิธภัณฑ์สถานในปัจจุบัน แม้ว่ากิจการพิพิธภัณฑ์สถานจะได้ดำเนินมาช้านานหลายร้อยปีแล้ว และมีความสำคัญในสังคมตลอดมาก็ตาม แต่วิทยาการในด้านนี้เพิ่งจะได้รับความสนใจศึกษากันเมื่อไม่นานมานี้เอง ในการสัมมนาเรื่องหน้าที่ทางการศึกษาของพิพิธภัณฑ์สถานซึ่ง UNESCO จัดขึ้นเมื่อปี 2501 ที่ Rio de Janeiro, Brazil ได้ให้คำจำกัดความคำ 2 คำไว้ดังนี้

Museology and Museography :

Museology is the branch of knowledge concerned with the study of the purposes and organization of museums.

Museography is the body of techniques related to Museology

วิชา Museology ในภาษายังไม่มีการบัญญัติศัพท์ขึ้นเป็นทางการ เมื่อมีการเปิดสอนขึ้นในคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ก็ได้ใช้เรียกชื่อวิชานี้ว่า "พิพิธภัณฑ์สถานวิทยา" เป็นวิชาที่ศึกษาหลักการและวิธีการในการดำเนินงานกิจการของพิพิธภัณฑ์สถานนั่นเอง และคลุมไปถึง Museography ซึ่งเป็นเรื่องของวิชาการด้านเทคนิคของพิพิธภัณฑ์สถานด้วย

1.2 ความหมายพิพิธภัณฑ์สถาน

ถ้าพิจารณาความหมายของพิพิธภัณฑ์สถานจากพจนานุกรมต่างๆ เช่น Webster's Dictionary of Synonyms ก็จะพบว่าพิพิธภัณฑ์สถานคือสถานที่สะสมหรือรวบรวมวัตถุทางธรรมชาติ วิทยาศาสตร์ สิ่งแปลกประหลาด และศิลปวัตถุ พจนานุกรมฉบับอื่น ๆ ก็ให้ความหมายคล้ายคลึงกัน ในทำนองว่าเป็นสถานที่รวบรวมหรือสงวนรักษาวัตถุที่มีความสำคัญทางธรรมชาติ วิทยาศาสตร์ และศิลปะ

ศาสตราจารย์ฟอยลส์ (Foyles) แห่งมหาวิทยาลัยโรเชสเตอร์ (Rochester) ประเทศอังกฤษ ได้ให้ความหมายของพิพิธภัณฑ์สถานว่า "เป็นสถาบันซึ่งมีวัตถุประสงค์ที่จะเก็บรักษาวัตถุที่แสดงถึงปรากฏการณ์ทางธรรมชาติและกิจการของมนุษย์ได้อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย และจะใช้วัตถุเหล่านี้เพื่อทำให้ความความรู้ของมนุษย์และการศึกษาของมนุษย์ดีขึ้น"

คำนิยามความหมายของพิพิธภัณฑ์สถานดังกล่าว จะสะท้อนให้เห็นความเข้าใจเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์สถานซึ่งยังไม่ได้มีการพัฒนาการมาถึงขั้นที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน พิพิธภัณฑ์สถานแต่เดิมเป็นที่รู้จักกันทั่วไปว่าเป็นที่รวบรวมสงวนรักษาวัตถุซึ่งมีความสำคัญในด้านต่างๆ และความเข้าใจดังกล่าวเริ่มขึ้นตั้งแต่สมัยเริ่มแรกมีพิพิธภัณฑ์สถาน ทำให้เกิดความเข้าใจกันว่าพิพิธภัณฑ์สถานเป็นคลังเก็บสมบัติเก่าแก่ และของแปลกประหลาด ของหายาก

ในปัจจุบันแม้ว่าความสำคัญและคุณค่าของพิพิธภัณฑ์สถานจะเป็นที่ยอมรับกันอยู่แล้วโดยทั่วไปก็ตาม แต่ความเข้าใจเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์สถานว่าเป็นคลังสมบัติเก่าแก่ก็ยังไม่หมดไป โดยเฉพาะในประเทศไทย โดยทั่วไปแล้วความเข้าใจและความรู้สึกของประชาชนเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์สถานส่วนใหญ่จะยังคงเข้าใจว่าเป็นสถานที่เก็บโบราณวัตถุ เพราะมีพิพิธภัณฑ์สถานอยู่ประเภทเดียวที่ประชาชนรู้จัก เมื่อมีสิ่งของเก่าแก่ไม่ใช่แล้วหรือมีของมีค่าที่ต้องการจะรักษาให้คงอยู่ไม่สูญหายตลอดไปก็ส่งไปให้พิพิธภัณฑ์สถาน ทุกวันนี้พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติทั้งกรุงเทพฯ และต่างจังหวัดยังคงเปิดรับบริจาคสิ่งของทุกชนิดที่ประชาชนมอบให้ แม้ว่าการจัดแสดงจะหนักไปในทางศิลปะและโบราณคดีซึ่งมีประติมากรรมเป็นส่วนใหญ่ก็ตาม แต่ก็ยังไม่สามารถจะจำกัดประเภทของวัตถุที่จะเลือกรับเฉพาะศิลปะโบราณวัตถุได้ดังเช่นพิพิธภัณฑ์สถานต่างๆ ในต่างประเทศที่ปฏิบัติอยู่ ทั้งนี้เพราะในต่างประเทศมีพิพิธภัณฑ์สถานมากมายหลายชนิด พิพิธภัณฑ์สถานแต่ละชนิดก็จะเลือกรับเฉพาะสิ่งของที่มีอยู่ในประเภทของพิพิธภัณฑ์สถานนั้น ๆ

ในประเทศไทยอาจกล่าวได้ว่ามีพิพิธภัณฑ์สถานสำหรับประชาชน (Public museum) อยู่ประเภทเดียว จึงจำต้องรับของนานาชนิดเข้าไว้ไม่ว่าจะเป็นเข้าของเครื่องใช้และสิ่งแปลกประหลาดอันเกิดจากธรรมชาติใดๆ ก็ตาม โดยหวังว่าเมื่อมีพิพิธภัณฑ์สถานประเภทอื่นขึ้น เช่น ประเภทวิทยาศาสตร์ ธรรมชาติวิทยาชาติพันธุ์วิทยา หรือศิลปะพื้นบ้าน ก็จะได้มอบสิ่งต่างๆ ที่ไม่ใช่ศิลปะโบราณวัตถุไปให้แก่พิพิธภัณฑ์สถานเหล่านั้น เพราะถ้าไม่รับเข้าไว้ในเวลานั้นวันสิ่งของก็จะสูญไปไม่สามารถจะรวบรวมอีกได้ ฉะนั้น ถ้าจะพูดว่าพิพิธภัณฑ์สถานคือสถานที่รวบรวมเก็บรักษาโบราณวัตถุก็ไม่ผิด แต่ไม่เพียงพอ พิพิธภัณฑ์สถานในนานาประเทศได้พัฒนากิจการไปกว้างขวางมากจนมีความสำคัญเป็นทั้งศูนย์กลางของชุมชน (Community center) และศูนย์การศึกษา (Educational center) ยิ่งกว่านั้นความหมายของ "Museum" นั้น ในปัจจุบันได้ยึดตามคำจำกัดความของสภาการพิพิธภัณฑ์ระหว่างชาติ หรือ ICOM (International Council of Museums) ซึ่งได้ให้คำจำกัดความของ "Museum" ตามความหมายที่มีต่อสังคมในปัจจุบันดังนี้

Definition of a Museum

A museum is a non-profit making, permanent institution in the service of society and of its development, and open to the public, which acquires, conserves, researches, communicates, and exhibits, for purposes of study, education and enjoyment, material evidence of man and his environment.

In addition to museum designates as such, ICOM recognizes that the following comply with the above definition:

- a) Conservation institutes and exhibition galleries permanently maintained by libraries and archive centre;
- b) Natural, archaeological, and ethnographic monuments and sites and historical monuments and sites of a museum nature, for their acquisition conservation and communication activities;
- c) Institutions displaying live specimen, such as botanical and zoological gardens, aquaria, vivaria, etc.
- d) Nature reserves;
- e) Science centre and planetariums.

คำจำกัดความข้างต้นให้ความเข้าใจอย่างชัดเจนว่า อะไรบ้าง ที่ถือว่าเป็น "Museum" ในความหมายปัจจุบัน และชี้ให้เห็นว่าในปัจจุบันพิพิธภัณฑ์สถานที่มีมากมายหลายประเภท และมีหน้าที่ทำนองเดียวกันคือ รวบรวม สงวนรักษา ศึกษาวิจัย และจัดแสดงสิ่งซึ่งเป็นหลักฐานมีความสำคัญแก่นมนุษย์และสิ่งแวดล้อม โดยมีความมุ่งหมายเพื่อการค้นคว้า การศึกษาและความเพลิดเพลิน สิ่งซึ่งสงวนรักษาและจัดแสดงนั้นไม่ใช่เป็นเพียงวัตถุ แต่ได้รวมถึงสิ่งที่มีชีวิตด้วย ความหมายของ "Museum" จึงได้กินความไปถึง สวนสัตว์ สวนพฤกษชาติ วนอุทยาน สถานที่สงวนสัตว์น้ำ และสถานที่อันจัดเป็นเขตสงวนอื่น ๆ รวมทั้งโบราณสถานและแหล่งอนุรักษ์สถาน

1.3 ประวัติและพัฒนารของพิพิธภัณฑ์สถาน

พิพิธภัณฑ์สถานในภาษาอังกฤษคือ "Museum" มาจากคำกรีก หมายความว่า "Temple of the Muses" คือ เทวาลัยของเทพธิดาทั้ง 9 ซึ่งล้วนแต่ทรงคุณวุฒิในสรรพวิทยาการต่าง ๆ ที่ศึกษาเล่าเรียนกันอยู่ในสมัยกรีกนั่นเอง เทพธิดาทั้ง 9 เป็นลูกของเทพเจ้า Zeus และเทพี Mnemosyne ซึ่งเป็นเทพีแห่งความทรงจำ (Goddess of Memory) เทพธิดาทั้ง 9 เกิดที่เชิงเขา Olympus มีนามดังนี้

Clio	เทพธิดาแห่งประวัติศาสตร์ (Muse of History)
Urania	เทพธิดาแห่งดาราศาสตร์ (Muse of Astronomy)
Melpomene	เทพธิดาแห่งโศกนาฏกรรม (Muse of Tragedy)
Thalia	เทพธิดาแห่งร้อยกรองทำนองเรีงรมย์และเรื่องขบถ

	(Muse of Comedy and Pastoral Verse)
Galliope	เทพธิดาแห่งกาพย์ (Muse of love Poetry)
Euterpe	เทพธิดากวีนิพนธ์ทำนองเสนาะหรือดนตรี (Muse of lyric poetry of music)
Erato	เทพธิดาแห่งกวีนิพนธ์เรื่องรัก (Muse of love poetry)
Polyhymnia	เทพธิดาแห่งเพลงศักดิ์สิทธิ์ (Muse of Sacred song)
Terpsichore	เทพธิดาแห่งการฟ้อนรำ (Muse of dancing)

ความหมายของเทวาลัยของเทพธิดาทั้ง 9 แปลได้ 2 ประการ ซึ่งตรงตามความหมายของพิพิธภัณฑ์สถานในปัจจุบันคือ

1. หมายถึงสถานที่ซึ่งเป็นที่รวบรวมของสรรพวิทยาการ อันก่อให้เกิดแรงบันดาลใจให้คนที่มาศึกษา และค้นคว้าหาความรู้
2. เทพธิดาทั้ง 9 ยังมีแรงบันดาลใจให้เกิดความคิดและความเพลิดเพลินให้สัมผัสทุกซ์ความกระวนกระวายใด ๆ ด้วยเสียงเพลงและการฟ้อนรำ ดังนั้นคำกรีกตามความหมายดั้งเดิมจึงยังคงตรงตามวัตถุประสงค์ของพิพิธภัณฑ์สถานในปัจจุบัน ซึ่งหมายถึงเป็นสถานที่ซึ่งให้ความรู้และความเพลิดเพลินนั่นเอง

สถาบันที่เรียกว่า "Museum" ปรากฏขึ้นเป็นแห่งแรกที่เมืองอเล็กซานเดรียประเทศอียิปต์ราว 300 ปี ก่อนคริสตกาล เรียก The Museum of Alexandria ตั้งขึ้นโดย Ptolemy Philadelphus สถานที่นี้ถือกันว่าเป็นพิพิธภัณฑ์สถานแห่งแรกของโลก แต่ขณะเดียวกันก็มีผู้คัดค้านแย้งว่า The museum of Alexandria นั้น ความจริงเป็นสถานศึกษาหรือมหาวิทยาลัยของกรีกในยุคนั้นไม่ใช่พิพิธภัณฑ์สถาน แต่อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาคูหน้าที่และบทบาทของพิพิธภัณฑ์สถานในปัจจุบันแล้ว The Museum of Alexandria ก็ถือเป็นพิพิธภัณฑ์สถานได้ สถาบันนี้ตั้งอยู่เป็นส่วนหนึ่งของพระราชวังมีห้องบรรยาย ห้องโถงรวบรวมจัดแสดงศิลปโบราณวัตถุ มีสวนพฤกษชาติ และสวนสัตว์รวมอยู่ด้วย ฉะนั้น จึงกล่าวได้ว่าเป็นทั้งมหาวิทยาลัยและพิพิธภัณฑ์สถานรวมอยู่ด้วยกันนั่นเอง วัตถุที่รวมไว้ก็มีหลายประเภทได้แก่วัตถุที่เนื่องในศาสนา การแพทย์ ภูมิศาสตร์ สัตวศาสตร์ ปรัชญา และศิลปปะในปัจจุบันนี้มหาวิทยาลัยทั่วไปก็มีพิพิธภัณฑ์สถานไว้สำหรับศึกษาค้นคว้า เป็น University Museum ฉะนั้น ถ้าไม่ถือว่า The Museum of Alexandria เป็นพิพิธภัณฑ์สถานสำหรับประชาชน โดยตรงก็ถือว่าเป็นพิพิธภัณฑ์สถานในมหาวิทยาลัยเป็นแห่งแรกของโลกได้

อย่างไรก็ตาม แม้ว่า The Museum of Alexandria จะถือได้ว่าเป็นกำเนิดของพิพิธภัณฑ์สถานในปัจจุบันก็ตาม แต่โดยทั่วไปในยุคของกรีกไม่มีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์สถานี่แห่งอื่น อันจะเป็นลักษณะของพิพิธภัณฑ์สถานอย่างปัจจุบัน

ในสมัยโรมัน ก็ปรากฏมีความคิดเรื่องจัดตั้งพิพิธภัณฑ์สถาน โดยเฉพาะในพระราชวัง มีห้องแสดงภาพเขียนและจัดห้องให้มีแสงสว่างเพื่อแสดงภาพด้วย นอกจากนั้นยังปรากฏมีพิพิธภัณฑ์สถานกลางแจ้งของพระเจ้า

Hadrian ที่เมือง Tribur พระเจ้า Hadrian โปรดให้จำลองสถานที่ซึ่งมีชื่อเสียงของกรีกโบราณมาสร้างไว้ จึงเท่ากับเป็นพิพิธภัณฑ์สถานกลางแจ้งจำลองโบราณสถานของกรีกทำนอง open air museum of models of monuments

ในสมัยกลางของทวีปยุโรป เป็นสมัยที่คนนึกถึงอดีตน้อยที่สุด บ้านเมืองวุ่นวายกันด้วยเรื่องศาสนา การรวมรวมสมบัติและวัตถุที่มีคุณค่ายังคงดำเนินอยู่ แต่เป็นลักษณะของการสะสมทรัพย์สมบัติและของเก่าแก่ ตลอดจนของแปลกประหลาดของบรรดากษัตริย์ขุนนางที่ยิ่งใหญ่ และทรัพย์สมบัติของวัด ในสมัยที่วัดมีอำนาจ วัดได้รวบรวมสะสมสมบัติไว้มาก ทั้งโบราณวัตถุและของแปลกประหลาดที่นักท่องเที่ยวและพระศุกงค์นำมาจากประเทศอื่นๆ จัดเป็นของหายาก (Rarities) และของประหลาด (curiosities) ฉะนั้น ทั้งวัดและวังจึงมีคลังสมบัติส่วนตัวแต่ไม่เปิดให้ประชาชนได้ชม

ระยะเวลาหัวเลี้ยวหัวต่อระหว่างสมัยกลางกับสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาในทวีปยุโรปพุทธศตวรรษที่ 16 - 20 ความคิดเห็นในเรื่องการเก็บรวบรวมทรัพย์สมบัติเริ่มเปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ เปลี่ยนความคิดในเรื่องคำนึงถึงราคาสิ่งของที่คิดมูลค่าเป็นเงินตราเปลี่ยนเป็นความคิดถึงคุณค่าของวัตถุในด้านจิตใจหรือคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม (Spiritual value)

พิพิธภัณฑ์สถานในสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยา

พัฒนาการของพิพิธภัณฑ์สถานเริ่มขึ้นในยุคฟื้นฟูศิลปวิทยา (Renaissance period) มนุษย์ในยุคโบราณไม่สนใจในอดีตหรืออนาคต ครั้นมาถึงยุคกลางในยุโรป มนุษย์ถูกกอดัดเพราะเข้าใจเอาว่าตนเป็นผู้สร้างอารยธรรมแผนใหม่ คือ อารยธรรมอันเนื่องมาจากคริสต์ศาสนา ครั้นมาถึงยุคฟื้นฟูศิลปวิทยา ชาวยุโรปเริ่มรู้สึกตัว มีความคิดถึงเรื่องอดีตและอนาคต โดยเฉพาะเรื่องของศิลปวัฒนธรรมที่เคยรุ่งเรืองมาแล้วในอดีต

ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมาบรรดาเจ้านายและขุนนาง ได้มีการรวบรวมทรัพย์สมบัติและศิลปวัตถุกันมาก โดยทั่วไปก็เพื่อแสดงความมั่งคั่งโอ้อวดกัน เช่น Duke de Berry แห่งฝรั่งเศส ได้รวบรวมของที่มีค่าทั้งศิลปวัตถุและวัตถุทางธรรมชาติวิทยา สัตว์ต่าง ๆ และสร้างสวนพฤกษชาติและยังได้รวบรวมรูปกษัตริย์เจ้านายและพระ อันเป็นลักษณะของการบูชาวีรบุรุษในยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาด้วย

ในพุทธศตวรรษที่ 20 นี้เอง คำว่า "Museum" ปรากฏขึ้นที่เมือง Florence เมื่อคลังสมบัติของ Cosimo Medicis ถูกเรียกว่า "Museum" ใน พ.ศ. 1977 ได้มีการทำบัญชีของมีค่าของตระกูล Medicis ซึ่งเป็นตระกูลเจ้าผู้ครองนคร ได้สะสมกันไว้หลายชั่วคนมีทั้งสมบัติอันเป็นของมีค่าและศิลปวัตถุ ทั้งจิตรกรรมและประติมากรรม พิพิธภัณฑ์สถานของตระกูล Madicis เป็นต้นเค้าของพิพิธภัณฑ์สถานศิลป์ในปัจจุบัน ปรากฏว่ามีพิพิธภัณฑ์สถานส่วนบุคคล (Private Museum) ก็ปรากฏว่าได้เปิดโอกาสให้ศิลปินชมวัตถุได้ด้วย

ความเจริญของพิพิธภัณฑ์สถานในพุทธศตวรรษที่ 20 เกิดขึ้นในประเทศอิตาลีก่อน แล้วจึงแผ่ไปในบรรดาประเทศต่างๆ ในยุโรป ในกรุงโรม สันตะปาปาก็ได้เริ่มงานพิพิธภัณฑ์สถาน Pope Sinte IV สร้างพิพิธภัณฑ์สถาน Capitole ขึ้นใน พ.ศ. 2014 ได้แยกประเภทวัตถุจิตรกรรมประติมากรรมไว้เป็นระเบียบ และได้เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาชมได้ด้วย

เริ่มแต่พุทธศตวรรษที่ 21 - 22 เจ้านายและขุนนางผู้มีตระกูลได้รวบรวมและสะสมสิ่งของกันอย่างกว้างขวาง และเรียกสถานที่ที่เก็บรักษาต่าง ๆ กันได้แก่คำว่า Museum , gallery, closet , chambre และ cabinet เป็นต้น เป็นยุคที่ต้นตัวในศิลปะกรีกและโรมัน ขึ้นชมวัฒนธรรมความงามของศิลปะมากกว่าจะคิดถึงมูลค่าเป็นราคา ทัศนคติของ

คนได้เปลี่ยนไป ทักษะคิดในการสะสมรวบรวมมุ่งไปทางคุณค่าทางจิตใจและปัญญา (Spiritual and intellectual qualities) มากกว่าจะแสดงความมั่งคั่งร่ำรวยดังแต่ก่อน บรรดานักปราชญ์และศิลปินก็ได้รับการเชิดชูยกย่องอย่างสูง เช่น Leonardo da Vinci, Michael Angelo, Raphael Rembrandt และคนอื่น ๆ

ในยุคนี้กษัตริย์รวบรวมศิลปวัตถุไว้มากก็ได้แก่กษัตริย์อังกฤษ ฝรั่งเศส และ ออสเตรีย พระเจ้า Charles I (1625 - 1649) แห่งอังกฤษ เป็นนักรวบรวมศิลปวัตถุที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในพุทธศตวรรษที่ 22 กษัตริย์ฝรั่งเศสหลายองค์ ได้ทรงรวบรวมศิลปวัตถุไว้มากเช่นกัน

นอกจากฟื้นฟูทางด้านศิลปวัฒนธรรมแล้ว ในสมัยนี้ยังเป็นสมัยของการค้นพบและการพัฒนาการด้านวิทยาศาสตร์แขนงต่าง ๆ อีกด้วย วิชาโบราณคดีได้เกิดขึ้นและได้กลายเป็นกฎเกณฑ์สำคัญที่นำไปสู่ความก้าวหน้าในวิชาประวัติศาสตร์ และนำไปสู่การค้นพบอารยธรรมโบราณสมัยกรีกและโรมัน

ขณะเดียวกันการศึกษาวิทยาศาสตร์ทำให้เกิดความเข้าใจเรื่องโลก เรื่องระบบสุริยะเกิดการเดินเรือรอบโลก การเดินเรือของ Columbus และ Vasco da Gama ได้เปิดเส้นทางใหม่รอบโลกอันเป็นผลให้เกิดระบบอาณานิคมขึ้นในเวลาต่อมา แต่กิจการด้านพิพิธภัณฑ์สถานยังไม่ได้ก้าวหน้าไกลไปกว่าสภาพของพิพิธภัณฑ์สถานส่วนบุคคล แม้ว่าวัตถุที่รวบรวมกันไว้นั้นสามารถแยกแยะแบ่งประเภทได้ทั้งด้านศิลปะ วิทยาศาสตร์ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี มานุษยวิทยาแล้วก็ตาม แต่ก็ยังไม่มีพิพิธภัณฑ์สถานสำหรับประชาชน (Public museum) โดยแท้จริง

1.4 การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์สำหรับประชาชน

เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 22 - 23 ได้เกิดมีความกดดันและตื่นตัวสนใจระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีรัฐสภายิ่งขึ้น ประชาชนตื่นตัวทางการศึกษาทั่วไป ในพุทธศตวรรษที่ 22 สมบัติของเจ้านายและขุนนางเริ่มกระจุกกระจาย ดังจะเห็นได้ เช่น สมบัติของพระเจ้า Charles I แห่งอังกฤษ ซึ่งเป็นนักรวบรวมศิลปวัตถุผู้ยิ่งใหญ่ที่สุด เมื่อหมดอำนาจ Cromwell ได้นำศิลปวัตถุเหล่านี้ออกขายทอดตลาดเสียในระหว่าง พ.ศ. 2193 - 2196 เป็นเหตุให้ศิลปะโบราณวัตถุกระจุกกระจายจากราชสำนักอังกฤษ แพร่ออกไปอยู่ในประเทศต่าง ๆ ในยุโรปอันเป็นผลให้เกิดประโยชน์แก่ชนชั้นสามัญในเวลาต่อมา

ที่เมือง Oxford พิพิธภัณฑ์สถานส่วนตัวของ John Tradescant ได้เปิดให้ประชาชนเข้าชม มีการจัดพิมพ์รายการศิลปวัตถุ และแยกประเภทสิ่งของเป็นหมวดหมู่ เช่น เงินตรา ศิลปวัตถุ ของใช้ วัตถุทางธรรมชาติและอื่นๆ และมีสวนพฤกษชาติ เรียก Tradescant Park เปิดให้ประชาชนเข้าชม ต่อมาเมื่อบุตรชายคนเดียวของ John Tradescant ถึงแก่กรรมในปี พ.ศ. 2202 เขาได้ยกพิพิธภัณฑ์สถานให้แก่ Elias Ashmole เพื่อจะได้ยกให้แก่มหาวิทยาลัย Oxford ต่อไป และ Elias Ashmole ก็ได้ยกพิพิธภัณฑ์สถานนี้รวมทั้งสมบัติส่วนตัวที่รวบรวมไว้เองก็สมทบยกให้มหาวิทยาลัยทั้งหมด มหาวิทยาลัย Oxford ก็ได้จัดสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์สถานและเปิดพิพิธภัณฑ์สถานขึ้นใน พ.ศ. 2226 ในอาคารนี้มีห้องสมุดและห้องปฏิบัติการวิทยาศาสตร์ด้วย

ต่อมาพิพิธภัณฑ์สถานแห่งใหม่ของอังกฤษก็เริ่มขึ้น คือ British Museum ซึ่งกำเนิดจากห้องสมุดของ Lord Cotton ยกให้แก่รัฐบาลใน พ.ศ. 2296 จึงได้รวบรวมห้องสมุดและพิพิธภัณฑ์สถานส่วนบุคคลอื่น ๆ รวมกันเข้าจัดตั้งพิพิธภัณฑ์สถานสร้างอาคารขึ้นใหม่จนเป็นสถาบัน ซึ่งมีห้องสมุดและพิพิธภัณฑ์สถานรวมอยู่ด้วยกัน เมื่อจัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์สถานแล้ว ได้มีผู้ให้ศิลปวัตถุเพิ่มอีกมาก โดยเฉพาะพวกประติมากรรมกรีกและโรมัน และ

ได้รับของสำคัญ ๆ เช่น Lord Elgin ได้นำรูปหินอ่อนจากวิหาร Parthenon มาให้พิพิธภัณฑสถานแห่งนี้ ต่อมาเมื่อมีของมากขึ้นจึงได้ขยายสร้างอาคารใหม่เสร็จในปี พ.ศ. 2378

เมื่ออังกฤษจัดตั้งระบบรัฐสภาขึ้นในพุทธศตวรรษที่ 23 อำนาจของกษัตริย์ถูกจำกัดลง อเมริกาซึ่งเป็นอาณานิคมอยู่ที่ประกาศอิสรภาพ ตั้งรัฐบาลประชาธิปไตยขึ้นใน พ.ศ. 2326 การปฏิวัติของอเมริกาจากกล่าวได้ว่าเป็นตัวอย่างให้ชาวโลกเห็นได้ว่าการกบฏต่อระบบกษัตริย์มีผลสำเร็จอย่างงดงาม และได้เป็นอิทธิพลอย่างหนึ่งต่อการปฏิวัติในฝรั่งเศสใน พ.ศ. 2332 (1789) และเป็นผลให้แคนาดาและออสเตรเลียประกาศเป็นประเทศอิสระ มีรัฐบาลของตนเองในเวลาต่อมาด้วย

ความคิดในเรื่องประชาธิปไตยเป็นสาเหตุของความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและทางสังคมในหลายประเทศทีเดียว แม้ว่าในหลักการของแต่ละประเทศจะมีข้อแตกต่างกันบ้างเช่น ประชาธิปไตยของอเมริกันเน้นในเรื่องการให้โอกาสอันเสมอภาคแก่ทุกคน (equality of opportunity for all) ในขณะที่ฝรั่งเศสเน้นในเรื่องสิทธิเสรีภาพ เสมอภาค และภราดรภาพ (Liberty, Equality, Fraternity)

อิทธิพลสำคัญของความคิดเรื่องประชาธิปไตยที่มีต่อพิพิธภัณฑสถานก็คือความต้องการทางการศึกษาสำหรับประชาชนทั่วไป ทั้งอเมริกา และฝรั่งเศส ได้แสดงให้เห็นความสามารถในทางสติปัญญาของสามัญชนว่าทุกคนสามารถเรียนได้เท่ากัน ฉะนั้น ความรู้สูง ธรรมเนียมสูง การชื่นชมในศิลปะความงามและอื่น ๆ ไม่ใช่มีไว้สำหรับคนชั้นสูงเพียงชั้นเดียว แต่ต้องเป็นของทุกคน และความคิดความรู้สึกรู้สึกที่ทำให้ความต้องการทางการศึกษาสำหรับประชาชน (Popular education) เพิ่มขึ้นทุกที และความต้องการนี้ก็เป็นนอิทธิพลในความก้าวหน้าของพิพิธภัณฑสถานสำหรับประชาชนได้เปิดขึ้นก่อนหน้านั้นแล้ว คือ British Museum ใน ประเทศอังกฤษ (ค.ศ. 1753) Charleston Museum ในสหรัฐอเมริกา (ค.ศ. 1776) แต่อย่างไรก็ตามพิพิธภัณฑสถานที่เปิดขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ 18 นี้ ยังไม่ได้เตรียมบริการเพื่อประโยชน์ของประชาชนอย่างจริงจังนัก โดยเฉพาะ British Museum ในกรุงลอนดอนในชั้นแรกได้วางกฎเกณฑ์มากมายในการขออนุญาตเข้าชม ไม่ได้เปิดต้อนรับประชาชนอย่างทุกวันนี้ พิพิธภัณฑสถานที่พระราชวัง Louvre เมื่อเปิดแล้วไม่นานก็ต้องปิดไป แล้วเปิดขึ้นใหม่เมื่อ พ.ศ. 2342 ปรากฏมีภาพเขียน 537 ภาพ ศิลปวัตถุ 504 ชิ้น มีกำหนดเปิดสำหรับศิลปินและประชาชน แบ่งวันกัน ภายหลังได้รวบรวมศิลปวัตถุได้อีกมากมาย นอกจากนั้นเมื่อวิชาโบราณคดีเจริญขึ้นได้มีการขุดค้นแหล่งโบราณสถาน ก็เป็นผลให้ได้ศิลปวัตถุมาเข้าพิพิธภัณฑสถานมากขึ้น ใน พ.ศ. 2369 ได้เปิดแผนกอียิปต์ในพิพิธภัณฑสถาน Louvre มี Champollion เป็นนักจารึก พ.ศ. 2379 เปิดแผนก Assyria ขึ้นหลังจากการขุดค้นที่ Khorsabak

นอกจากพิพิธภัณฑสถาน Louvre แล้ว หลังการปฏิวัติได้เกิดพิพิธภัณฑสถานในประเทศฝรั่งเศสมากแห่ง ในหัวเมืองทั่วไป พิพิธภัณฑสถานโบราณคดีและประวัติศาสตร์ก็เจริญขึ้นควบคู่กับพิพิธภัณฑสถานศิลปะ มีการจัดตั้งสมาคมโบราณคดีฝรั่งเศสขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2377 พระราชวัง Versailles ก็ได้เปิดเป็นพิพิธภัณฑสถาน เมื่อ พ.ศ. 2380 จัดแสดงภาพเขียนเพื่อเชิดชูเกียรติประวัติของประเทศฝรั่งเศส และเพื่อหวังผลทางการเมืองในอันจะประสานกันระหว่างระบบการปกครองแบบเก่าและระบบใหม่ พระเจ้า Napoleon ที่ 3 โปรดให้มีการขุดค้นโบราณวัตถุและจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานโบราณคดีขึ้นในปราสาทโบราณชื่อ Chateau de St. Germain-en-Laye และต่อมาก็ได้เกิดพิพิธภัณฑสถานประติมากรรมเปรียบเทียบขึ้นที่ปารีสโดยรวบรวมรูปจำลองประติมากรรมกรีกและโรมันเพื่อการศึกษาและพิพิธภัณฑสถานโบราณแห่งนี้ได้พัฒนาจำลองภาพเขียนและโบราณสถานด้วย ปัจจุบันเรียกว่าพิพิธภัณฑสถานโบราณสถาน

ในศตวรรษเดียวกันนี้ พิพิธภัณฑ์สถานในยุโรปก็ได้เจริญขึ้นอย่างกว้างขวาง ในประเทศเยอรมันมีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เพื่อประโยชน์ในการศึกษาประวัติศาสตร์อารยธรรมของประเทศ เมือง Munich, Cologne และ Berlin เป็นเมืองสำคัญในด้านกิจการพิพิธภัณฑ์สถาน มีการสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์สถานเลียนแบบสถาปัตยกรรมกรีกโรมัน ซึ่งต่างกับในประเทศฝรั่งเศสที่นิยมจัดตั้งพิพิธภัณฑ์สถานในอาคารโบราณ

ในพุทธศตวรรษที่ 24 นั้น หลายประเทศได้จัดตั้งพิพิธภัณฑ์สถานสำหรับประชาชน (Public museum) และส่วนใหญ่จัดเป็นพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ (National Museum) เป็นสถานที่รวบรวม สงวนรักษาวัตถุที่เป็นสมบัติทางวัฒนธรรมชาติ แต่ในระยะเริ่มแรกที่มีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์สถานสำหรับประชาชนนั้น พิพิธภัณฑ์สถานต้องรวบรวมวัตถุ จึงได้เปิดรับของบริจาคจากประชาชนทั่วไป และด้วยเหตุดังกล่าวจึงทำให้พิพิธภัณฑ์สถานในแง่หนึ่งว่าเป็นสถานที่ซึ่งประชาชนสามารถส่งสมบัติเข้าไปเก็บไว้เป็นการถาวรชั่วคราวจนไม่สูญสลาย เลยทำให้พิพิธภัณฑ์สถานถูกเข้าใจไปในแง่ที่ว่า เป็นคลังสมบัติ หรือคลังวัตถุเก็บของเก่าของโบราณที่ไม่ใช้แล้ว โดยเหตุที่รวบรวมของนานาชนิดซึ่งอาจไม่มีความสัมพันธ์กันเลย ยิ่งกว่านั้นยังกลายเป็นสถานที่เก็บของแปลกประหลาดอีกด้วย แท้จริงของประเภทแปลก ๆ นั้นอาจมีคุณค่าในการศึกษาวิชาธรรมชาติวิทยา แต่ที่กลายเป็นของประหลาดก็เพราะอยู่ปะปนกับวัตถุอื่น ๆ เช่น ศิลปวัตถุโบราณวัตถุ ซึ่งขาดความสัมพันธ์กับแขนงวิทยาศาสตร์ วัตถุในแขนงวิทยาศาสตร์เลยกลายเป็นของประหลาดไป (เช่น พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร มิได้กลายเป็นหิน หรือ Wood fossil มีเหล็กไหลและลูกอุกาบาต ไข่นกกระจอกเทศ เป็นต้น ซึ่งจัดเอาไว้ในห้องของแปลกประหลาด)

ประการสำคัญที่ควรจะต้องชี้ให้เห็นก็คือ ในพุทธศตวรรษที่ 24 แม้จะมีพิพิธภัณฑ์สถานมากขึ้นแล้วแต่ประชาชนทั่วไปยังมองเห็นเป็นสถานที่แปลกน่าทึ่ง เป็นที่ซึ่งนักปราชญ์และนักศึกษาได้ใช้เป็นสถานที่ค้นคว้า แต่อย่างไรก็ตามอาจกล่าวได้ว่า ยุคปัจจุบันของพิพิธภัณฑ์สถาน (era of the modern museum) เกิดขึ้นเมื่อพิพิธภัณฑ์สถานเริ่มมีบทบาทส่งเสริมการศึกษาแก่ประชาชนในพุทธศตวรรษที่ 24 นักเรียนอาจจะไปชมพิพิธภัณฑ์สถานเริ่มพัฒนาขึ้นในพุทธศตวรรษที่ 25 นี้เอง

ความเจริญของพิพิธภัณฑ์สถานในด้านการขยายกิจการ ทำให้เกิดการแบ่งเป็นประเภทต่าง ๆ เริ่มขึ้นตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 24 เป็นต้นมา

1.5 พิพิธภัณฑ์สถานเกิดขึ้นสืบเนื่องจากความเจริญทางเทคโนโลยี

ในคริสต์ศตวรรษที่ 19 หรือพุทธศตวรรษที่ 24 เป็นสมัยปฏิวัติอุตสาหกรรม เริ่มขึ้นในประเทศอังกฤษก่อน แล้วจึงแผ่ไปทั่วโลก เริ่มเปลี่ยนแปลงด้วยอุตสาหกรรมทอผ้าแล้วจึงขยายไปถึงโรงงานอุตสาหกรรมอื่น ๆ เมื่อมีการประดิษฐ์เครื่องจักรเครื่องกลต่าง ๆ มากขึ้นความต้องการกำลังที่จะหมุนเครื่องจักรก็ทำให้เกิดกำลังไอน้ำและกำลังไฟฟ้าในสมัยต่อมา ผลของการปฏิวัติอุตสาหกรรมสืบเนื่องมาจากผลงานของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (Science and Technology) มีผลให้เกิดการคมนาคมสื่อสารที่สะดวกมากขึ้นดังทุกวันนี้และความเจริญทางด้านอุตสาหกรรมของโลก ได้มีการเคลื่อนไหวเกิดขึ้นในวงการพิพิธภัณฑ์สถานในเวลาต่อมา

ในประเทศอังกฤษได้มีการจัดงานแสดงอุตสาหกรรมระหว่างชาติขึ้นที่กรุงลอนดอนที่พระราชวังแก้ว (Crystal Palace) เมื่อ พ.ศ. 2394 เป็นงานนิทรรศการครั้งยิ่งใหญ่ (The Great Exposition or the International Fair) และผลจากงานแสดงผลผลิตทางอุตสาหกรรมได้แสดงให้เห็นว่า ความเจริญทางอุตสาหกรรมได้ก่อให้เกิด

ความเสื่อมในแง่คุณค่าของศิลปะ เพราะเครื่องจักรไม่สามารถผลิตงานที่ประณีตอย่างงานฝีมือได้ จึงเกิดความคิดว่างานศิลปะของช่างฝีมือนับวันจะหายไป และควรที่จะสะสมงานศิลปะเอาไว้ ดังนั้น ในประเทศอังกฤษจึงเกิดมีการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานศิลปะตกแต่ง (decorative art) ขึ้นโดยพระเจ้าวีนีย์ของพระนางเจ้าวิกตอเรีย โปรดให้จัดตั้งพิพิธภัณฑสถาน Victoria and Albert Museum ขึ้นในกรุงลอนดอนในปี พ.ศ. 2395 นับเป็นก้าวใหม่ในวงการพิพิธภัณฑสถานที่มีการรวบรวม งานศิลปะประยุกต์หรือประณีตศิลป์ งานฝีมือเก่า ๆ เข้าไว้เป็นตัวอย่างของงานศิลปะตกแต่งของศิลปินหรือช่างฝีมือสมัยต่าง ๆ อันเป็นแรงคจใจแก่คนรุ่นหลัง ๆ และใน พ.ศ. 2400 ในพิพิธภัณฑสถาน Victoria and Albert ได้รวบรวมศิลปอุตสาหกรรมเข้าไว้ด้วยและเรียกชื่อว่า National Museum of Decorative and Applied Arts, Victoria and Albert เป็นที่รวบรวมศิลปวัตถุต่าง ๆ ได้แก่ประติมากรรม เครื่องเรือน เครื่องแต่งกาย นักรบ เครื่องประดับ (Jewelry) เครื่องถ้วยชาม เครื่องเงิน เครื่องแก้ว เครื่องช้อนส้อม มีด พรม นาฬิกา ฯลฯ นับเป็นก้าวใหม่ในวงการพิพิธภัณฑสถานทีคนเริ่มต้นตัว รวบรวมของที่มีคุณค่าในอดีตที่กำลังจะสูญสิ้นไปเพื่อหวังผลในอนาคต ยิ่งกว่านั้นพิพิธภัณฑสถานแห่งนี้ยังได้เริ่มกิจกรรมด้านการศึกษา คือมีการให้ยืมวัตถุแก่โรงเรียนศิลปะแล้วขยายกิจกรรมมีการจัดศิลปวัตถุหมุนเวียนไปจัดแสดงในห้องศิลปะหรือพิพิธภัณฑสถานศิลปะในต่างจังหวัดด้วย

เมื่ออังกฤษจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานศิลปะตกแต่งหรือประณีตศิลป์ขึ้นแล้ว พิพิธภัณฑสถานประเภทนี้ก็ได้แพร่หลายทั่วไป ในฝรั่งเศสได้มีการจัดแสดงวัตถุนานาชาติขึ้นใน พ.ศ. 2398 และก็มีผลให้เกิดพิพิธภัณฑสถานและสมาคมศิลปะตกแต่งขึ้น และมีการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานผ้าขึ้นที่เมือง Lyons เพื่อเป็นประโยชน์ในการส่งเสริมอุตสาหกรรมผ้าของประเทศ และในประเทศเยอรมันก็ได้จัดตั้งพิพิธภัณฑสถานประเภทนี้ขึ้นเช่นเดียวกัน

พิพิธภัณฑสถานศิลปะตกแต่งได้มีพัฒนาการต่อไป บางประเทศจัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑสถานศิลปะประยุกต์และวิทยาศาสตร์ประยุกต์ (Applied Arts and Science) แสดงวิวัฒนาการของงานฝีมือไปสู่เครื่องจักรกล

ในครึ่งหลังของพุทธศตวรรษที่ 24 เป็นต้นมา มนุษย์ได้มีความคิดคำนึงถึงอดีตมาก ผลสืบเนื่องมาจากการทำลายในสงครามปฏิวัติเรื่อยมาจนถึงความเจริญทางด้านเทคโนโลยีซึ่งทำให้งานฝีมือเก่า ๆ สูญไป ความเจริญทางเทคโนโลยีมากขึ้น มนุษย์ก็เริ่มหันมาสนใจอดีตซึ่งนับแต่จะมีความเจริญก้าวหน้าไปไม่หยุดยั้ง จึงได้เกิดความคิดที่รวบรวมของเก่าที่กำลังจะสูญ ไม่เพียงเฉพาะแต่ศิลปะวัตถุหรือประณีตศิลป์แต่ได้รวบรวมศิลปะเข้าของเครื่องใช้อันเป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านด้วย จึงทำให้เกิดพิพิธภัณฑสถานแขนงใหม่ คือ พิพิธภัณฑสถานชาติวงศ์วรรณา (Museum of ethnography) หรือชาติพันธุ์วิทยา (Museum of ethnology) อย่างหนึ่ง และพิพิธภัณฑพื้นบ้าน (Folk Museum) และพิพิธภัณฑสถานกลางแจ้ง (Open-Art-Museum) ขึ้นอีกด้วย ซึ่งทั้งสองแขนงนี้ก็อยู่ในเรื่องของชาติพันธุ์วิทยานั้นเอง

เมื่อมีความเจริญทางเทคโนโลยี ซึ่งเป็นผลจากอัจฉริยะของมนุษย์ ก็เป็นที่ยกย่องเชิดชูจึงมีการเก็บรักษาสสิ่งซึ่งเป็นผลประดิษฐ์ทางวิทยาศาสตร์ เช่น เครื่องจักร เครื่องยนต์ต่าง ๆ เป็นต้น จึงเกิดมีพิพิธภัณฑสถานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีขึ้น (Museum of science and technology) เช่น พิพิธภัณฑสถานวิทยาศาสตร์ที่ลอนดอน

1.6 การเคลื่อนไหวของกิจการพิพิธภัณฑ์สถานในปัจจุบัน

ดังกล่าวแล้วว่ายุคปัจจุบันของพิพิธภัณฑ์สถาน (era of the modern museum) เกิดขึ้นเมื่อพิพิธภัณฑ์สถานหันมาทำหน้าที่ส่งเสริมการศึกษาแก่ประชาชนอย่างจริงจัง ในคริสต์ศตวรรษที่ 20 นี้เองที่พิพิธภัณฑ์สถานได้มีการเคลื่อนไหวและพัฒนาการภายใต้อิทธิพลของสังคมและการศึกษา ทำให้กลายเป็นศูนย์กลางของชุมชนและสถาบันการศึกษาอย่างแท้จริง

พิพิธภัณฑ์สถานที่ทันสมัยในปัจจุบันจะดำเนินกิจการเพื่อสนองความต้องการของประชาชนตามวัตถุประสงค์ของพิพิธภัณฑ์สถานในการที่จะให้การศึกษาและความเพลิดเพลินแก่ประชาชนทุกประเภทและทุกวัย องค์ประกอบสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวงการพิพิธภัณฑ์สถานก็คือ เทคนิคการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์สถาน และเทคนิคการจัดแสดงที่ทันสมัยก็เป็นผลสืบเนื่องมาจากการปรับปรุงกิจการด้านการศึกษาของพิพิธภัณฑ์สถานนั่นเอง

ตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 เรื่อยมา ก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการในด้านการศึกษามาก โดยเฉพาะในสหรัฐอเมริกา ตั้งแต่ ค.ศ. 1920 เรื่อยมา ได้มีการตื่นตัวในแผนการศึกษาก้าวหน้า (progressive education) อันมีผลถึงการเปลี่ยนแปลงในวงการพิพิธภัณฑ์สถานด้วย พิพิธภัณฑ์สถานได้หันมาสนใจกับเยาวชนมากขึ้น จนเป็นเหตุให้พิพิธภัณฑ์สถานเพื่อประโยชน์ของเด็กโดยตรงคือ พิพิธภัณฑ์สถานสำหรับเด็ก (children's museum) จัดขึ้นตามความเชื่อในแนวการศึกษาที่คำนึงถึงพัฒนาการของเด็กว่า ความต้องการและความสนใจของเด็กต่างกับผู้ใหญ่และกระบวนการในการเรียนรู้ก็ต่างกัน ฉะนั้น สิ่งที่เหมาะสมสำหรับผู้ใหญ่จึงไม่เหมาะสมสำหรับเด็ก พิพิธภัณฑ์สถานที่จัดสำหรับผู้ใหญ่จึงมีประโยชน์น้อยสำหรับเด็ก อย่างไรก็ตามเมื่อเกิดพิพิธภัณฑ์สถานสำหรับเด็กขึ้น ก็ได้มีการวิพากษ์วิจารณ์กันมาก มีทั้งฝ่ายสนับสนุนและคัดค้าน แต่ผลดีก็คือเป็นผลให้เกิดการตื่นตัวกันขึ้นในวงการพิพิธภัณฑ์สถานทั่วไป ทำให้พิพิธภัณฑ์สถานทั้งหลายหันมาสนใจปรับปรุงกิจการและบริการแก่เยาวชนซึ่งถูกมองข้ามมาช้านาน ฉะนั้นพิพิธภัณฑ์สถานทั้งหลายในปัจจุบันจึงพยายามปรับปรุง ทั้งการจัดนิทรรศการและจัดกิจกรรม เพื่อที่จะให้เป็นประโยชน์ในการศึกษาแก่คนทุกประเภท ทุกวัย และเห็นได้ว่าหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์สถานได้เกี่ยวข้องกับงานการศึกษามากขึ้นเป็นลำดับ ปัจจุบันนี้พิพิธภัณฑ์สถานมีการเคลื่อนไหวในการพัฒนาการศึกษามาก โดยเฉพาะภายหลังมหาสงครามโลกครั้งที่หนึ่งนี้เรื่อยมา

1.7 การแบ่งประเภทของพิพิธภัณฑ์สถาน

การแบ่งประเภทของพิพิธภัณฑ์สถาน แบ่งได้ 2 ทาง คือ แบ่งตามลักษณะของการบริหาร หรือผู้เป็นเจ้าของอย่างหนึ่ง กับแบ่งตามลักษณะของสิ่งที่รวบรวมไว้ หรือตามแขนงวิชาอีกอย่างหนึ่ง

พิพิธภัณฑ์สถานตามลักษณะการบริหารหรือผู้เป็นเจ้าของ ได้แก่ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งรัฐ พิพิธภัณฑ์สถานเทศบาล พิพิธภัณฑ์สถานจังหวัด พิพิธภัณฑ์สถานมหาวิทยาลัย พิพิธภัณฑ์สถานโรงเรียน พิพิธภัณฑ์สถานเอกชน เป็นต้น การแบ่งดังกล่าวแสดงถึงลักษณะการควบคุมหรือผู้เป็นเจ้าของ เช่น พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติก็แสดงว่าเป็นของรัฐบาลแห่งชาตินั้น พิพิธภัณฑ์สถานเทศบาลก็ขึ้นอยู่กับ

เทศบาล พิพิธภัณฑ์สถานเอกชนก็เป็นของเอกชน ดังนี้เป็นต้น แต่พิพิธภัณฑ์สถานดังกล่าวแต่ละแห่งอาจจะเป็น พิพิธภัณฑ์สถานในวิชาการแขนงต่าง ๆ กันได้

พิพิธภัณฑ์สถานในด้านแขนงวิชาการ ได้แก่ ศิลปะ ประวัติศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ธรรมชาติวิทยา เป็นต้น พิพิธภัณฑ์สถานใน สมัยเริ่มแรกก็มีการแบ่งแยกประเภท แต่เป็นพิพิธภัณฑ์สถานรวมวิชาการทุกแขนง ต่อมาเมื่อวิทยาการในโลกเจริญก้าวหน้าขึ้นและมีการรวบรวมของมากประเภทจำนวนมากขึ้น จึงเริ่มแบ่งประเภท แยกศิลปวัฒนธรรมและวิทยาศาสตร์ พิพิธภัณฑ์สถานที่ตั้งมาช้านานมีวัตถุในแขนงวิชาต่าง ๆ ทั้งศิลปและ วิทยาศาสตร์ก็จัดแบ่งออกเป็นแผนก ๆ ส่วนพิพิธภัณฑ์สถานที่ตั้งขึ้นภายหลังก็พยายามจำกัดเป็นประเภท และนับวัน พิพิธภัณฑ์สถานยิ่งเฉพาะเจาะจงเป็นชนิดหนึ่งชนิดใดมากขึ้นทุกที บางแห่งจัดแสดงสิ่งของเพียงอย่างเดียว เช่น พิพิธภัณฑ์สถานเรือไวกิ้ง พิพิธภัณฑ์สถานอะตอมมิก เป็นต้น ได้มีผู้พยายามรวบรวมชนิดของพิพิธภัณฑ์สถานเข้า เป็นกลุ่มเป็นหมวด บางท่านได้แบ่งเป็น 3 หมวดใหญ่ คือ ศิลปะ วิทยาศาสตร์ และประวัติศาสตร์ บางท่านแบ่ง ออกเป็น 4 หมวด คือ ศิลปะ เทคโนโลยี ธรรมชาติวิทยา และมานุษยวิทยา หรือถ้าแบ่งอย่างกว้าง ๆ ก็มีเพียง 2 คือ วัฒนธรรมและวิทยาศาสตร์ หรือเรื่องของ มนุษย์และธรรมชาติ นั่นเอง

เมื่อสภาการพิพิธภัณฑ์ระหว่างชาติหรือ ICOM จัดตั้งคณะกรรมการระหว่างชาติว่าด้วยพิพิธภัณฑ์สถาน แขนงต่าง ๆ ก็ได้พิจารณาถึงชนิดของพิพิธภัณฑ์สถานซึ่งแพร่หลายอยู่ในปัจจุบัน ในการสัมมนาของ UNESCO เรื่องบทบาททางการศึกษาของพิพิธภัณฑ์สถาน (The Educational Role of Museums) ที่ประเทศ บราซิล เมื่อ พ.ศ. 2501 ได้แบ่งประเภทของพิพิธภัณฑ์สถานในการอภิปรายไว้ รวม 9 ประเภทได้แก่

1. พิพิธภัณฑ์สถานศิลปะ (Art museums)
2. พิพิธภัณฑ์สถานศิลปะสมัยใหม่ (Modern Art museums)
3. พิพิธภัณฑ์สถานโบราณคดีและประวัติศาสตร์ (Archaeology and History museums)
4. พิพิธภัณฑ์สถานชาติพันธุ์วิทยาและพื้นเมือง (Ethnology and Folklore museums)
5. พิพิธภัณฑ์สถานธรรมชาติวิทยา (Natural Science museums)
6. พิพิธภัณฑ์สถานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (Museums of science and technology)
7. พิพิธภัณฑ์สถานส่วนภูมิภาค (Regional museums)
8. พิพิธภัณฑ์สถานเฉพาะเรื่อง (Specialized museums)
9. พิพิธภัณฑ์สถานมหาวิทยาลัย (University museums)

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงพิพิธภัณฑ์สถานที่มีอยู่ในปัจจุบัน หรือที่นิยมจัดตั้งกันอยู่ทั่วไป มี ชนิดต่าง ๆ ได้แก่

1. **พิพิธภัณฑ์สถานประเภททั่วไป** หรือประเภทรวม ซึ่งเรียกว่าเป็น General Museum หรือ Encyclopedia Museum จัดเป็นพิพิธภัณฑ์สถานประเภทแรก เมื่อมีการจัดตั้ง Public museum หรือ National museum ขึ้น ในชั้นแรกก็เป็นประเภทรวมวิชาการทุกแขนง ทั้ง ศิลปะ โบราณคดี วิทยาศาสตร์ ธรรมชาติวิทยา เมื่อแรกจัดตั้งพิพิธภัณฑ์สถานสำหรับประชาชน พิพิธภัณฑ์สถานได้เปิดรับบริจาคจากประชาชน ส่วนมากหนักไปทาง

วัตถุที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรม ได้แก่ศิลปะโบราณวัตถุ ของที่ระลึก เครื่องอาวุธยุทธภัณฑ์โบราณของแปลกประหลาดของหายาก ตลอดจนของใช้ต่าง ๆ ที่เก่าแก่เลิกใช้แล้ว พิพิธภัณฑ์สถานแบบทั่วไปยังคงมีอยู่ในยุโรปและเอเชีย พิพิธภัณฑ์สถานขนาดใหญ่ เช่น British Museum ก็เป็นพิพิธภัณฑ์สถานแบบทั่วไป คือมีหลายแขนง จึงได้ขยายกิจการแบ่งเป็นแผนก (Department) พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติในยุโรปอีกหลายแห่งก็มีลักษณะเช่นเดียวกันคือเป็นประเภททั่วไปแล้วขยายงานแบ่งเป็น Department ต่าง ๆ ตามสาขาวิชา เช่น เป็นแผนกศิลปะโบราณคดี มานุษยวิทยา วิทยาศาสตร์ ธรรมชาติวิทยา เทคโนโลยี เป็นต้น

2. พิพิธภัณฑ์สถานศิลปะ (Museum of Arts)

พิพิธภัณฑ์สถานศิลปะ หมายถึง พิพิธภัณฑ์สถานที่ยึดแสดงศิลปวัตถุทุกประเภท คือ ประณีตศิลป์ ศิลปะตกแต่งหรือศิลปะประยุกต์เข้าไว้ด้วยกัน มีพิพิธภัณฑ์สถานศิลปะขนาดใหญ่ ๆ ในสหรัฐอเมริกาหลายแห่ง เช่น พิพิธภัณฑ์สถานศิลปะเมโทรโพลิแตน (Metropolitan Museum of Arts) และพิพิธภัณฑ์สถานศิลปะฟิลาเดลเฟีย (Philadelphia Museum of Arts) จัดแสดงศิลปวัตถุทุกแขนง ยกเว้นภาพเขียนในปัจจุบันพิพิธภัณฑ์สถานศิลปะได้แยกจัดตั้งเฉพาะแขนงมากขึ้น ดังเช่น

2.1 พิพิธภัณฑ์สถานศิลปะประยุกต์ (Applied Art) หรืออาจเรียกอย่างอื่น เช่น

พิพิธภัณฑ์สถานศิลปะตกแต่ง (Decorative Art) ศิลปะอุตสาหกรรม (Industrial Art) หรือพิพิธภัณฑ์สถานหัตถศิลป์ (Museum of Craft) เป็นพิพิธภัณฑ์สถานที่ยึดแสดงวัตถุที่เป็นงานฝีมือ เป็นเครื่องใช้สอยต่าง ๆ ได้แก่เครื่องเรือน เครื่องเงิน เครื่องทอง เครื่องแก้ว เครื่องถ้วยชาม ผ้า และเครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ เครื่องหนัง เครื่องเงิน นาฬิกา ฯลฯ ประเทศอังกฤษได้เริ่มจัดพิพิธภัณฑ์สถานประเภทนี้ขึ้นก่อนคือพิพิธภัณฑ์สถานศิลปะ Victoria and Albert Museum ในกรุงลอนดอน ดังได้เคยกล่าวในประวัติของการพัฒนาพิพิธภัณฑ์แล้วว่า พิพิธภัณฑ์สถานประเภทนี้เกิดขึ้นหลังการแสดงนานาชาติ (The great Exhibition) ที่พระราชวังแก้ว เมื่อ ค.ศ. 1851 และใน ค.ศ. 1852 จึงเกิดพิพิธภัณฑ์สถานศิลปะตกแต่ง (museum of Decorative Art) และได้กลายมาเป็น Victoria and Albert Museum ต่อมา

2.2 หอศิลป์ (Art Gallery)

จิตรกรรมหรือภาพเขียน (Painting) และประติมากรรมเป็นที่นิยมจัดเป็นพิพิธภัณฑ์สถานต่างหากจากประเภทอื่น เรียก Art gallery หรือ Picture gallery หรือ National gallery จัดแสดงเฉพาะจิตรกรรมและประติมากรรมของศิลปินมีชื่อตั้งแต่โบราณเรื่อยมาถึงร่วมสมัย

2.3 ศิลปสมัยใหม่ (Museum of modern art)

พิพิธภัณฑ์สถานทั่วไปมักไม่นิยมจัดแสดงวัตถุสมัยใหม่หรือสมัยปัจจุบัน จึงได้เกิดมีพิพิธภัณฑ์สถานศิลปะสมัยใหม่ขึ้นเพื่อจัดแสดงผลงานของศิลปินรุ่นหลัง โดยเฉพาะมีทั้งจิตรกรรม ประติมากรรม และงานฝีมือต่าง ๆ ของศิลปินร่วมสมัย

2.4 พิพิธภัณฑ์สถานศิลปะประเภทการแสดง (Performing Art)

ได้แก่ การละคร ภาพยนตร์ นาฏศิลป์ การดนตรี ซึ่งอาจแยกออกเป็นพิพิธภัณฑ์สถานเฉพาะอย่าง

2.5 พิพิธภัณฑ์สถานศิลปะแรกเริ่ม (Primitive Art)

บางประเทศได้จัดพิพิธภัณฑ์สถานศิลปะแรกเริ่มของมนุษย์ยุคที่ยังไม่อารยธรรม แต่โดยทั่วไปแล้วรวมอยู่ในพิพิธภัณฑ์สถานโบราณคดี หรือมานุษยวิทยา

3. พิพิธภัณฑ์สถานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (Science and technology) เป็นพิพิธภัณฑ์สถานที่จัดแสดงวิวัฒนาการความก้าวหน้าของวัตถุที่มนุษย์คิดค้นและประดิษฐ์ขึ้นได้แก่ ยานพาหนะ โทรคมนาคม เครื่องจักร เครื่องกล และเรื่องราวของวิทยาศาสตร์สาขาต่าง ๆ และการเกษตร พิพิธภัณฑ์สถานเทคโนโลยีแยกออกเป็นพิพิธภัณฑ์สถานเฉพาะเรื่องก็มี เช่น พิพิธภัณฑ์สถานรถไฟ เรือ หรือ Transport museum และยานอวกาศ หรือแยกเป็นพิพิธภัณฑ์สถานอุตสาหกรรม พิพิธภัณฑ์สถานประวัติศาสตร์ (Historical science) เป็นต้น

4. พิพิธภัณฑ์สถานธรรมชาติวิทยา (Natural science)

ส่วนใหญ่นิยมเรียกประวัติศาสตร์ธรรมชาติ (Natural history) เป็นพิพิธภัณฑ์สถานที่จัดแสดงเรื่องราวของธรรมชาติเกี่ยวกับเรื่องของโลก ดิน หินแร่ มนุษย์ สัตว์ และพืช ดังนั้นหลายแห่งจึงมักรวมมานุษยวิทยาเข้าไว้ด้วย นอกจากพิพิธภัณฑ์สถานประวัติศาสตร์แล้ว ในแขนงนี้ยังได้รวมสวนสัตว์ (Zoological garden) สวนพฤกษชาติ (Botanical garden) วนอุทยาน (National park) พิพิธภัณฑ์สัตว์น้ำ (Aquarium) และที่รวบรวมสัตว์บก (Vivarium) อยู่ในสาขานี้ด้วย

5. พิพิธภัณฑ์สถานประวัติศาสตร์

เป็นพิพิธภัณฑ์สถานที่จัดแสดงหลักฐานทางประวัติศาสตร์แสดงชีวิตความเป็นอยู่ หรือวัฒนธรรมและประเพณีพื้นเมือง อาจแยกเป็นพิพิธภัณฑ์สถานเฉพาะเรื่องก็ได้ เช่น

5.1 พิพิธภัณฑ์สถานประวัติศาสตร์ รวบรวมและจัดแสดงหลักฐานทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับการเมือง การทหาร เศรษฐกิจ สังคม เป็นต้น บางแห่งจัดแสดงเรื่องเดียว เช่น ประวัติการสงคราม ดังเช่น War Memorial Museum ที่กรุงแคนเบอร์รา ประเทศออสเตรเลีย เป็นต้น

5.2 บ้านประวัติศาสตร์ (Historic House) ได้แก่อาคารซึ่งมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ จัดแสดงตามสภาพจริง เช่น บ้านกัปตันคุก บ้านประธานาธิบดีจอร์จ วอชิงตัน บ้านเนห์รู เป็นต้น

5.3 โบราณสถาน อนุสาวรีย์ และสถานที่สำคัญทางวัฒนธรรม ซึ่งเปิดให้ประชาชนเข้าชม เช่น ปราสาทหินนครวัด เมืองปอร์ตอาเธอร์ คุณักโทษ ที่ออสเตรเลีย ซึ่งเป็นที่คุมขังผู้ที่ถูกเนรเทศจากประเทศอังกฤษ และอนุสาวรีย์ต่าง ๆ

5.4 เมืองประวัติศาสตร์ ได้แก่เมืองที่สงวนไว้เป็นประวัติศาสตร์ทั้งเมือง เช่น เมือง Williamsburg ในสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นเมืองหลวงสมัยอเมริกาเป็นอาณานิคมเป็นสถานที่ปฏิบัติก่อตั้งรัฐธรรมนูญปกครองประเทศ จัดเป็นเมืองที่สงวนรักษาไว้เป็นอุทยานประวัติศาสตร์ทั้งเมือง

5.5 พิพิธภัณฑ์สถานประวัติศาสตร์โบราณคดี พิพิธภัณฑ์สถานโบราณคดีนั้นโดยทั่วไป ถ้าเป็นสมัยก่อนประวัติศาสตร์มักจะรวมอยู่ในมานุษยวิทยา และถ้าเป็นสมัยประวัติศาสตร์มักจะ

รวมอยู่ในประเภทพิพิธภัณฑ์สถานประวัติศาสตร์ หรือมีจะนั้นในพิพิธภัณฑ์สถานศิลปะ เช่น แผนก อียิปต์ กรีก เอเชีย เป็นต้น

6. พิพิธภัณฑ์สถานชาติพันธุ์วิทยาและประเพณีพื้นเมือง (Museum of Ethnology and Folklore)

เป็นพิพิธภัณฑ์ที่จัดแสดงเรื่องราวชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์และการจำแนกชาติพันธุ์ต่าง ๆ เช่น Ethnological museum ที่กรุงเจนีวา ประเทศสวิสเซอร์แลนด์จัดแสดงเรื่องราวของชนชาติต่าง ๆ ทั่วโลก เรื่องราวของเผ่าพันธุ์มนุษย์ เป็นแขนงหนึ่งของมานุษยวิทยา (Anthropology) แต่ชาติพันธุ์วิทยานักไปทางวัฒนธรรมและสังคมของมนุษย์เผ่าต่าง ๆ เป็นแขนงวิชา Cultural หรือ Social anthropology

พิพิธภัณฑ์ที่จัดแสดงทางสังคมและวัฒนธรรมนั้นมีเรียกชื่อกันอยู่ 2 อย่างคือ Ethnological Museum หรือ Ethnographic museum คำว่า Ethnology หรือชาติพันธุ์วิทยา เป็นคนกว้างคลุมถึงวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของคนในประเทศและเผ่าพันธุ์อื่น ๆ ทั่วไป ส่วน Ethnography หรือชาติวงศ์วรรณานั้น โดยทั่วไปหมายถึง วัฒนธรรมของชนเผ่าต่าง ๆ ในความหมายแคบกว่า

6.1 พิพิธภัณฑ์สถานพื้นบ้าน (Folk Museum)

เป็นพิพิธภัณฑ์ที่รวบรวมเข้าของเครื่องใช้พื้นเมือง หรือของใช้ของชาวบ้านสามัญชนในท้องถิ่นต่าง ๆ และสมัยต่าง ๆ

6.2 พิพิธภัณฑ์สถานกลางแจ้ง (Open-air-museum)

พิพิธภัณฑ์สถานกลางแจ้งเกิดขึ้นในประเทศสวีเดนก่อนที่สวน Skansen ได้รวบรวมเอาอาคารต่าง ๆ ของชาวบ้านที่มีอาชีพต่าง ๆ มาสร้างรวมอยู่แห่งเดียวกัน พร้อมทั้งสร้างสภาพแวดล้อมบรรยากาศตามที่เป็นจริง ที่ Skansen มีอาคารต่าง ๆ สร้างรวมอยู่เป็นจำนวนร้อยได้แก่ โรงนา โรงสีลม โรงช่างหล่อ โรงช่างเหล็ก โรงช่างทอง โรงช่างเงิน โรงช่างหม้อ บ้านชาวนา บ้านโบราณ วิหารไม้โบราณ เป็นต้น และได้พยายามรักษาขนบประเพณีโบราณเอาไว้ ผู้เฝ้าในอาคารแต่ละหลัง แต่งตัวตามแบบอาชีพของชนิดอาคารนั้น ๆ เช่น เป็นชาวนา ช่างเหล็ก และ จัดให้มีกิจกรรมการเล่นและระบำพื้นเมืองในฤดูร้อน

1.8 หน้าที่ของพิพิธภัณฑ์สถาน

กิจการพิพิธภัณฑ์สถานในปัจจุบันต้องคำนึงถึงหน้าที่ (Museum functions) กล่าวได้ว่าได้ก้าวหน้ามาถึงการเป็นสถาบันของประชาชน พิพิธภัณฑ์สถานต้องเป็นศูนย์กลางของชุมชนและบริการชุมชนซึ่งประกอบด้วยประชาชนทุกประเภท ทุกวัย ทุกระดับการศึกษา เป็นสถานที่ซึ่งให้ทั้งความรู้ และความสนุกเพลิดเพลินบันเทิงใจ ยิ่งกว่านั้นยังไปไกลถึงขั้นนำพิพิธภัณฑ์สถานไปสู่ชุมชนทุกแห่งหนที่อยู่ห่างไกลทั่วถึงอีกด้วย

พิพิธภัณฑ์สถานจะต้องปฏิบัติหน้าที่เพื่อประโยชน์ของชุมชน เชื่อมโยงอดีต ปัจจุบัน และอนาคต เริ่มด้วยการรวบรวม สงวนรักษาวัตถุสำคัญให้ดำรงอยู่ตลอดไปไม่สูญสลาย ทำการศึกษาค้นคว้าเรื่องราวของวัตถุที่รวบรวม นั้น นำออกจัดแสดงเผยแพร่ความรู้แก่ประชาชน งานในหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์สถานอันเป็นหน้าที่โดยตรงที่ละเลย

ไม่ได้มันได้แก่ หน้าซึ่งเป็นหลักสำคัญดังที่ Mr. Douglas A .Altan ได้เขียนบรรยาย เรื่อง The museum and its functions ไว้เป็นบทความหนึ่งในหนังสือ The Organization of Museums : Practical Advice ซึ่ง UNESCO ตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2503 ได้จำแนกหน้าที่ของพิพิธภัณฑสถานไว้ได้แก่ การรวบรวม การตรวจพิสูจน์ การทำหลักฐาน การสงวนรักษา การจัดแสดง การให้การศึกษ และหน้าที่ต่อประชาชน (Collecting, identify, recording, preservation, exhibition, and the public)

หลักการดังกล่าวนี้ก็เป็นหน้าที่ของพิพิธภัณฑสถานทุกชนิด ทุกประเภท ซึ่งยอมรับและปฏิบัติกันอยู่ ความต่างนั้นอยู่ที่การเน้นหนักในหน้าที่ใดหน้าที่หนึ่งเป็นพิเศษ โดยเฉพาะบรรดากันชาธิกรจะเน้นหน้าที่งานศึกษาค้นคว้าวิจัย (research function) ว่าเป็นหน้าที่สำคัญ ถ้าไม่มีการศึกษาค้นคว้าแล้ว พิพิธภัณฑสถานก็เป็นเพียงสถานที่เก็บรักษาของและศูนย์กิจกรรมของชุมชน ดังนั้น ในที่นี้จะได้พิจารณาถึงหน้าที่ของพิพิธภัณฑสถานทุก ๆ ด้าน

ในการพิจารณาหน้าที่ของพิพิธภัณฑสถานแล้ว จะพบว่าพิพิธภัณฑสถานต้องทำงานทั้งงานหลังจากและงานหน้าจาก งานภายในหรืองานหลังจากก็คือ หน้าที่รวบรวมวัตถุ หน้าที่ศึกษาค้นคว้า และหน้าที่สงวนรักษา ส่วนงานหน้าจากที่เป็นกิจกรรมบริการชุมชนได้แก่ การจัดแสดง การให้การศึกษ การเผยแพร่ความรู้ทางเอกสารสิ่งพิมพ์

1. การรวบรวมวัตถุ (Collecting) หน้าที่ประการแรกของพิพิธภัณฑสถานนั้นแน่นอนที่สุดว่า จะต้องรวบรวมวัตถุ ถ้าไม่มีการรวบรวมก็ไม่เกิดเป็นพิพิธภัณฑสถานขึ้นได้ พิพิธภัณฑสถานเริ่มต้นจากการสะสมสมบัติของบรรดากษัตริย์ เจ้านาย ขุนนาง และนักบวช นอกจากรวบรวมสะสมทรัพย์สินสมบัติมีค่าแล้วบรรดานักชฎงค์ และพ่อค้าที่ท่องเที่ยวไปในแดนไกล ยังได้รวบรวมสิ่งของที่แปลกและหายาก นำมาสะสมรวบรวมเข้าไว้ก็ เพื่อไว้โอ้อวดและแสดงฐานะความมั่นคงความสำคัญของตน

ในยุคเริ่มต้นของกิจการพิพิธภัณฑสถานสำหรับประชาชน (public museum) พิพิธภัณฑสถานได้รับสิ่งของที่มิผู้บริจาคมอบให้มากมาย พิพิธภัณฑสถานของรัฐในยุคแรกเริ่มนั้น จึงต้องรวบรวมวัตถุทุกชนิดที่มีผู้บริจาคไม่ว่าจะเป็นโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ สิ่งของแปลกประหลาดซึ่งเกิดขึ้นจากธรรมชาติ เช่น ไม้กลายเป็นหิน เหล็กไหล ลูกอกกาบาด หิน แร่ ไชนกกระจอกเทศ ฯลฯ จึงปรากฏว่าในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสมัยแรก ๆ จะจัดห้องของแปลก (curiosity) ซึ่งในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร ก็เคยจัดไว้ในห้องหนึ่ง จัดแสดงไม้กลายเป็นหิน เหล็กไหล คดต่าง ๆ รูปฝาแฝดอินจัน เครื่องรางของขลัง ตลอดจนจำลองเพชรสำคัญที่มีชื่อเสียงในโลก เป็นห้องที่ประชาชนทั่วไปชอบดู แม้ในปัจจุบันเมื่อได้เปลี่ยนแปลงไปแล้วก็ยังมีประชาชนถามถึงต้องการชมอยู่อีก

วิธีการรวบรวมวัตถุพิพิธภัณฑสถาน มีหลายวิธี ได้แก่

1. รับบริจาควัตถุจากประชาชน
2. รวบรวมจากผลการขุดค้นทางโบราณคดี
3. การรวบรวมวัตถุโดยการจัดซื้อ

2. หน้าที่ตรวจสอบ จำแนกแยกประเภท และศึกษาวิจัย (Identifying, Classifying, Research)

คืองานหน้าที่ทางวิชาการของพิพิธภัณฑสถาน

เมื่อพิพิธภัณฑสถานเก็บรวบรวมวัตถุใดเข้าพิพิธภัณฑสถาน จะต้องตรวจสอบบอกได้ว่าเป็นอะไร สามารถจำแนกแยกประเภท กำหนดอายุ แบบสมัย ที่มาของวัตถุ จะต้องรู้ว่าเป็นศิลปะวัตถุอะไร กำหนดแบบศิลปะ อายุ สมัยได้ ในพิพิธภัณฑสถานธรรมชาติวิทยาก็ต้องรู้ว่า ดิน หิน แร่ สัตว์ พืช ที่รวบรวม นั้นคืออะไรแหล่งกำเนิดที่ไหน หากรวบรวมวัตถุได้แล้วยังไม่สามารถตรวจสอบจำแนกตามลักษณะวัตถุได้ ก็จะต้องทำการศึกษาวิจัย ค้นคว้าให้ได้แบบสมัย อายุ โดยวิธีการศึกษาเปรียบเทียบและวิธีทดลอง ตรวจสอบหรือพิสูจน์หาอายุทางวิทยาศาสตร์ เพื่อให้ได้ข้อมูลเรื่องราวที่แน่นอน

3. การทำบันทึกหลักฐาน (Recording) การบันทึกหลักฐานก็คือการจัดทำทะเบียนวัตถุทุกชิ้นที่รวบรวมเก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑสถาน การทำหลักฐานวัตถุถือว่าเป็นงานหลักที่สำคัญอย่างยิ่ง ทำเป็นหลักฐานทางวิชาการ เป็นทะเบียนประวัติหลักฐานแน่นอนในเรื่องที่มาของวัตถุ การตรวจสอบ จำแนกแยกประเภท กำหนดอายุสมัย ซึ่งมีความสำคัญสำหรับการศึกษาค้นคว้า

การทำทะเบียนวัตถุเป็นงานเทคนิคอย่างหนึ่ง เมื่อวัตถุใดรวบรวมหรือได้รับเข้ามาเป็นสมบัติของพิพิธภัณฑสถาน จะต้องตรวจสอบว่าคืออะไร จำแนกแยกประเภทกำหนดอายุสมัย จัดทำทะเบียนทั้งในสมุดทะเบียนและบัตรทะเบียน ตลอดจนถึงบัตรค้นวัตถุ มีภาพถ่าย การทำทะเบียนหลักฐานวัตถุเป็นงานใหญ่ที่ต้องใช้ความละเอียดถี่ถ้วนระมัดระวังไม่ให้ผิดพลาดได้ การทำหลักฐานนั้นต้องให้เลขทะเบียนไว้ที่วัตถุด้วย ปัจจุบันสามารถบันทึกได้ด้วยระบบคอมพิวเตอร์

4. หน้าที่ซ่อมสงวนรักษาวัตถุ (Conservation and Preservation)

ถือเป็นหน้าที่สำคัญที่พิพิธภัณฑสถานจะต้อง “สงวนรักษา” วัตถุที่รวบรวมไว้ให้คงทนถาวร ไม่มี การเสื่อมสภาพ ในปัจจุบันความรู้ทางวิทยาศาสตร์ก้าวหน้ามาก การดูแลรักษาวัตถุของพิพิธภัณฑสถานจึงใช้หลักการและเทคนิคทางวิทยาศาสตร์ที่จะทำการ “สงวนรักษาและซ่อมรักษา” วัตถุทุกประเภทให้คงสภาพดีตลอดไป พิพิธภัณฑสถานแต่ละแห่งจึงต้องมีห้องปฏิบัติการสงวนรักษา (Conservation laboratory) มีนักวิทยาศาสตร์ทำหน้าที่ดูแล ซ่อมสงวนรักษา และปกป้องคุ้มครองวัตถุทุกชิ้นไม่ให้เสื่อมสภาพ ในหลักการที่เป็นทางปฏิบัตินั้น วัตถุทุกชิ้นที่จะรวบรวมรักษาไว้เป็นสมบัติของพิพิธภัณฑสถานจะต้องให้เจ้าหน้าที่สงวนรักษา (conservator) ตรวจสอบสภาพ ทำความสะอาด หรือปฏิบัติการป้องกันการเสื่อมสภาพก่อนส่งเข้าจัดแสดงหรือเก็บรักษาในคลังวัตถุที่ชำรุดจะต้องซ่อมรักษาเสียก่อน

5. หน้าที่รักษาความปลอดภัย (Museum security)

หน้าที่ของพิพิธภัณฑสถานเป็นที่รู้จักกันดีว่าต้องปกป้องคุ้มครองวัตถุที่รวบรวมไว้ให้ปลอดภัย ได้แก่การสงวนรักษาให้ปลอดภัยจากการเสื่อมชำรุดตามสภาพกาลเวลา และคุ้มครองความปลอดภัยจากโจรภัยและอภิปิศาจ พิพิธภัณฑสถานทุกแห่งจะต้องมีเจ้าหน้าที่ฝ่ายรักษาความปลอดภัยเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรง และมีระบบการรักษาความปลอดภัยที่ทันสมัย (security system) งานรักษาความปลอดภัยต้องวางแผน ตั้งแต่เริ่มสร้างอาคารที่เดียว พิพิธภัณฑสถานทุกแห่งโดยเฉพาะประเภทศิลปะต้องเน้นหนักเรื่องการรักษาความปลอดภัยเป็นพิเศษกว่าประเภทอื่น ๆ พิพิธภัณฑสถานจะต้องมั่นคงปลอดภัยเช่นเดียวกับธนาคาร

จะต้องเป็นสถานที่ซึ่งปลอดภัย เป็นที่ไว้วางใจเชื่อถือของประชาชน พิพิธภัณฑ์สถานจะต้องมีเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย ขามรักษาการณ์ (guard) เจ้าหน้าที่ประจำห้อง (attendant)

6. การจัดแสดง (Exhibition)

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งใดจัดแสดงได้ดี ดึงดูดความสนใจของประชาชนได้มากก็มักจะได้รับการยกย่องสรรเสริญว่าทันสมัย น่าชม ประชาชนทั่วไปจะมองพิพิธภัณฑ์สถานเพียงจากหน้า และไม่สนใจงานในหน้าที่หลังฉาก ฉะนั้นพิพิธภัณฑ์สถานทั้งหลายในปัจจุบันจึงหันมาสนใจปรับปรุงงานกันอย่างกว้างขวาง ในสมัยก่อนพิพิธภัณฑ์สถานส่วนใหญ่ไม่ได้คำนึงถึงเทคนิคการจัดแสดงมากนัก วัตถุประสงค์สำคัญก็นำวัตถุที่มีความสำคัญจัดแสดงจำแนกแยกประเภทให้คำบรรยาย เพื่อการศึกษาค้นคว้าของนักปราชญ์นักวิชาการผู้สนใจเข้าศึกษาค้นคว้าหาความรู้จากการจัดแสดงที่แบ่งหมวดหมู่ไว้อย่างเป็นระเบียบ จึงเป็นการจัดแสดงที่ประชาชนทั่วไปไม่สนใจ และรู้สึกว่าสูงเกินกว่าความเข้าใจ พิพิธภัณฑ์สถานสมัยก่อนจึงกล่าวกันว่ากลุ่มนักปราชญ์ นักศึกษา และผู้มีพื้นความรู้สูง หรือปัญญาชนเท่านั้นที่ได้รับประโยชน์จากสถาบันพิพิธภัณฑ์สถาน

เมื่อแนวคิด (concept) ของพิพิธภัณฑ์สถานเปลี่ยนไป พิพิธภัณฑ์สถานจะต้องเป็นสถาบันที่ให้ความสำคัญแก่ประชาชน ทุกประเภท ทุกวัย ทุกระดับการศึกษา และแนวคิดนี้ได้เปลี่ยนแปลงงานจัดแสดงของพิพิธภัณฑ์สถานใหม่ พิพิธภัณฑ์สถานจะต้องจัดแสดงด้วยเทคนิคที่ดึงดูดความสนใจของผู้เข้าชม การจัดแสดงจะต้องให้ทั้งความรู้และให้ทั้งความเพลิดเพลินด้วย

7. หน้าที่ให้การศึกษา (Museum education)

แต่เดิมนั้นพิพิธภัณฑ์สถานทำหน้าที่ศึกษาค้นคว้าวิจัย และให้ความรู้แก่ผู้สนใจเรื่องการศึกษาเป็นเรื่องใหม่ คำว่า "Museum education" เป็นคำใหม่ เป็นเรื่องที่เพิ่งตื่นตัวรับเข้าเป็นหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์สถานกันอย่างจริงจังเมื่อภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองนี้เอง พิพิธภัณฑ์สถานสมัยก่อนเป็นที่ยกย่องว่าเป็นสถาบันค้นคว้าวิจัย (research institution) แห่งหนึ่งที่มีถาวรวัตถุเป็นหลักฐาน ครั้นต่อมาเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงในวงการการศึกษา ความหมายของการศึกษา ไม่ใช่เพียงภายในรั้วโรงเรียนหรือวิทยาลัย ไม่เพียงการศึกษาในแบบ (formal education) เท่านั้น การศึกษานอกแบบหรือนอกระบบ (non-formal education) ก็มีความสำคัญอย่างมากแก่เยาวชนและประชาชนทั่วไป และสถานที่สำคัญสำหรับการศึกษานอกแบบแห่งหนึ่งก็คือ พิพิธภัณฑ์สถาน

8. หน้าที่ทางสังคม (Social function)

หน้าที่ทางสังคมของพิพิธภัณฑ์สถานนั้น มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับงานในหน้าที่การศึกษา เมื่อกล่าวถึงพิพิธภัณฑ์สถานมีหน้าที่รับผิดชอบต่อสังคม หมายความว่าพิพิธภัณฑ์สถานนั้นจะต้องเป็นสถาบันที่เปลี่ยนแปลงปรับตัวไปตามสภาพความเปลี่ยนแปลงของสังคม ดำเนินกิจการตามความต้องการของสังคม จัดบริการแก่ชุมชนอย่างกว้างขวาง พิพิธภัณฑ์สถานมากแห่งได้พัฒนาบริการแก่ประชาชน ซึ่งมีผลให้พิพิธภัณฑ์สถานได้กลายเป็นศูนย์กลางของชุมชน (community center) และเป็นสถานที่ที่กระตือรือร้นของประชาชนในชุมชนด้วย

1.9 ความสำคัญของพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่น (ศูนย์มานุษยวิทยา ,2545: 1)

พิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นกำลังเป็นกระแสความคิดแนวใหม่ในการจัดพิพิธภัณฑท์ในประเทศไทย แม้ปัจจุบันจะมีพิพิธภัณฑท์ตามจังหวัดต่างๆ แต่กระนั้นก็เป็นส่วนน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนชุมชนและท้องถิ่นจำนวนมากในประเทศไทยที่ยังขาดแคลนชุมชนพิพิธภัณฑท์ไว้ให้ลูกหลานศึกษาหาความรู้ เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตและการพัฒนาท้องถิ่นของตน

นอกจากนั้นพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นยังเป็นกลไกที่ช่วยสนับสนุนการรวมตัวของคนในชุมชนเพื่อร่วมกันคิด ร่วมกันตัดสินใจและร่วมกันดำเนินกิจการของท้องถิ่นเพื่อคนในท้องถิ่นเอง สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐบาลที่ต้องการขยายการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแก่ชุมชนอันเป็นแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน

1.10 ลักษณะเด่นของพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่น ได้แก่ (ศูนย์มานุษยวิทยา ,2545: 2)

1. ท้องถิ่นเป็นผู้ริเริ่ม จัดทำ และดำเนินการ

พิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นที่แท้จริงจะต้องเกิดจากความต้องการของชาวบ้าน และชาวบ้านจะทำหน้าที่ในการจัดการดูแลรักษาและดำเนินการเอง

2. เนื้อหาที่เสนอเน้นเรื่องราวของชุมชนในด้านต่างๆ

เช่น ประวัติของชุมชน การทำมาหากิน ศาสนาและความเชื่อ ตลอดจนความสัมพันธ์ภายในชุมชน อาจกล่าวถึงสังคมอื่นที่มีการติดต่อสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง

3. มีความหลากหลาย

พิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นแต่ละที่จะมีลักษณะพิเศษเฉพาะอันเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชน ทำให้เกิดการเรียนรู้และเข้าใจถึงความแตกต่าง ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ช่วยลดทอนการดูถูกเหยียดหยาม

4. เน้นความเรียบง่ายแต่มีความหมายต่อชุมชน

สิ่งของที่จัดแสดงไม่จำเป็นต้องเป็นของมีค่ามาก อาจเป็นศิลปวัตถุทางศาสนาที่ทางวัดเก็บรวบรวมไว้ หรืออาจเป็นงานศิลปะหัตถกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน

1.11 บทบาทหน้าที่ของพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่น

ในการพัฒนาบทบาทหน้าที่ของพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นนั้น สิ่งที่พิพิธภัณฑท์แทบทุกแห่งจะต้องตระหนักถึงคือ คุณประโยชน์ที่เป็นผลมาจากการพัฒนานั้น จะต้องตกอยู่กับ คนในท้องถิ่น สังคม และประเทศชาติ เป็นสำคัญ บทบาทหน้าที่ที่พิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นควรปรับเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติอาจแบ่งออกได้เป็น 3 บทบาท ดังนี้คือ

1. บทบาททางสังคมและวัฒนธรรม

ในสภาวะการณ์ปัจจุบัน ขณะที่ประเทศกำลังพัฒนาให้สอดคล้องกับความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีนั้น ได้ส่งผลกระทบต่อชุมชนต่างๆ ในสังคมอย่างมาก เนื่องจากความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจยังไม่สัมพันธ์กับความเติบโตทางวัฒนธรรม ประกอบกับความเจริญทางการสื่อสาร ทำให้ท้องถิ่นได้รับข่าวคราวความเจริญด้านต่างๆ แต่ในทางกลับกัน ความรู้ “ดีกว่า-ด้อยกว่า” ที่เกิดขึ้นส่งผลกระทบต่อ

ชาวบ้านลดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน เกิดความนิยมต่อสิ่งใหม่ที่ได้รับรู้ จึงทำให้ละเลย ขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดกันมา และปรับวิถีการดำเนินชีวิตตามค่านิยมสมัยใหม่ สภาวะการณ์เช่นนี้ จะทำให้มรดกทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นสูญหายไปได้ในที่สุด

Ambrose นักวิชาการพิพิธภัณฑสถานหนึ่งได้ให้ความเห็นว่า พิพิธภัณฑสถานนั้นมีหน้าที่หลัก ในการสงวนรักษามรดก อนุรักษ์ จัดแสดงและให้การศึกษามรดกทางวัฒนธรรมอยู่แล้ว จึงน่าจะมียุทธศาสตร์สำคัญ ในการนำมาซึ่งความภาคภูมิใจ ความมั่นใจและสามารถสร้างกำลังให้แก่คนในท้องถิ่นสามารถพัฒนาไปได้อย่างค่อยเป็นค่อยไปตามศักยภาพของตน พิพิธภัณฑสถานจึงควรมียุทธศาสตร์ต่อสังคมและวัฒนธรรมของ ท้องถิ่นต่างๆ ดังนี้ คือ

- 1.1 มียุทธศาสตร์ในการสร้างจิตสำนึกและความภาคภูมิใจในการรักษาเอกลักษณ์ทาง วัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น
 - 1.2 เป็นองค์กรที่สงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น
 - 1.3 มียุทธศาสตร์ในการเป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น
 - 1.4 มียุทธศาสตร์ในการให้บริการการศึกษาให้แก่คนในท้องถิ่นและคนต่างถิ่น
 - 1.5 มียุทธศาสตร์ในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตให้แก่คนในท้องถิ่น

2. บทบาททางเศรษฐกิจ

พิพิธภัณฑสถานสามารถมีบทบาทสำคัญทางเศรษฐกิจของชาติได้ทั้งในส่วนกลางและในท้องถิ่นต่าง ๆ แม้ว่าบทบาทด้านเศรษฐกิจจะไม่เด่นชัดเท่าบทบาททางสังคม แต่ในการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบต่อ ให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในท้องถิ่นต่าง ๆ นั้น พิพิธภัณฑสถานน่าจะเป็นองค์กรกลางที่สามารถอธิบายถึงความคง อยู่ และความเปลี่ยนแปลงของท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี บทบาทที่พิพิธภัณฑสถานน่าจะมีต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจนั้น มีหลายอย่าง อาทิเช่น

- 2.1 บทบาทในการสร้างกิจกรรมเสริมภารกิจเดิม (คือการอนุรักษ์) โดยการสร้าง ห้องสมุดดี ๆ สร้างโรงหนังโรงละคร และเวทีการแสดงต่าง ๆ เพื่อสอดรับความเปลี่ยนแปลงทาง สังคม การสร้างกิจกรรมเหล่านี้จะเป็นโอกาสที่จะขอความสนับสนุนจากองค์กรของรัฐและเอกชน ได้
- 2.2 บทบาทในอันที่จะส่งเสริมการลงทุนในธุรกิจประเภทต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับภารกิจ ของพิพิธภัณฑสถาน
- 2.3 บทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจในท้องถิ่นด้วยการขยายอาชีพใหม่ เช่นการทำของที่ระลึก การแสดง เสริมกิจกรรมหลัก
- 2.4 บทบาทในการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยเป็นแหล่งดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเยี่ยมชม นอกจากจะเป็นการเพิ่มรายได้ ให้แก่พิพิธภัณฑสถานแล้วร้านค้า ร้านอาหาร โรงแรม ตลาดในชุมชนก็ พลอยได้เงินจากนักท่องเที่ยวด้วย
- 2.5 บทบาทในการสร้างงานที่เกี่ยวกับพิพิธภัณฑสถานสำหรับเยาวชนและคนในท้องถิ่น

3 บทบาททางการเมือง

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการสร้างความรู้สึกท้องถิ่นนิยมให้แก่คนในท้องถิ่น โดยปลูกฝังให้คนในท้องถิ่นนิยมให้แก่คนในท้องถิ่น โดยปลูกฝังให้คนในท้องถิ่นเข้าใจถึงประวัติความเป็นมาพัฒนาการของสังคม ภูมิปัญญาดั้งเดิมของท้องถิ่นและเปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นได้ศึกษาถึง “รากเหง้า” และ “เห็นคุณค่าของท้องถิ่นของตน”

ความรู้สึกเช่นนี้จะทำให้คนในท้องถิ่นเกิดความรู้สึก รักถิ่นและสามารถรกรงวัฒนธรรมอันดีให้สืบเนื่องต่อไป และยึดคนให้อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มสร้างความมั่นคงเป็นปึกแผ่นให้แก่ชาติ นอกจากนี้ พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจะเป็นตัวประสาน และเป็นสื่อกลางในการประชาสัมพันธ์ให้คนต่างถิ่นเข้าใจถึงความ เป็นท้องถิ่นของชุมชนได้อีกด้วย

1.12 กรณีศึกษา : บทบาทของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทยและต่างประเทศ

กรณีศึกษาของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น Brooklyn Children's Museum

พิพิธภัณฑ์ Brooklyn Children's Museum ที่นำมาใช้เป็นกรณีศึกษานี้ ได้นำมาจากรายงานการศึกษาของ Mindy Duitz ผู้อำนวยการพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ ซึ่งได้นำเสนอในการประชุมเรื่อง Museums and Communities ที่จัดขึ้นที่ International Center of the Smithsonian Institution เมื่อปี ค.ศ. 1990

พิพิธภัณฑ์แห่งนี้เดิมตั้งอยู่ในคฤหาสน์หลังใหญ่สวยงามที่เมือง Crown Heights ซึ่งเป็นเมืองเล็ก ๆ ไม่ห่างจากสวนพฤกษศาสตร์ Brooklyn, New York ประเทศสหรัฐอเมริกา ชุมชนนี้เคยเป็นที่รวมของชนชั้นกลางชาวอิตาเลียน ชาวอิตาลี และชาวไอริช ซึ่งอพยพมาตั้งถิ่นฐานเป็นเวลายาวนานแล้ว และนับว่าเป็นชุมชนที่มีความสงบสุขน่าอยู่ ชุมชนหนึ่งทีเดียว

พิพิธภัณฑ์ Brooklyn Children's Museum เป็นศูนย์รวมของท้องถิ่นที่เปิดดำเนินการมาตั้งแต่ ค.ศ. 1899 และดำเนินการต่อเนื่องกันมาเป็นเวลาถึง 90 ปี ก่อนจะย้ายไปก่อสร้างในที่แห่งใหม่ อาจถือได้ว่าเป็นพิพิธภัณฑ์สำหรับเด็กแห่งแรกในโลกก็ว่าได้ จุดประสงค์ของการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ก็เพื่อมุ่งให้เยาวชนในท้องถิ่นได้รู้เรื่องราวเกี่ยวกับท้องถิ่น จึงใช้วิธีการจัดแสดงแบบ experience-oriented มากกว่าที่จะใช้ object-oriented เหมือนพิพิธภัณฑ์ในสมัยก่อน พิพิธภัณฑ์จึงเป็นที่พึงของโรงเรียนในการนำนักเรียนมาศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี

ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1950 เป็นต้นมา เกิดความเปลี่ยนแปลงทางสังคมในท้องถิ่นอย่างใหญ่หลวง Crown Heights ถูกจัดตั้งให้เป็นเขตที่อาศัยพวก Caribbean และครอบครัว African American กว่า 120,000 คน อัตราคนว่างงานในท้องถิ่นสูงประมาณ 12-17 % มีครอบครัวแตกแยกประมาณ 61% ประชากรกว่าครึ่งมีรายได้น้อยกว่า 1000 เหรียญ ต่อปี 34% ได้รับเงินช่วยเหลือจากรัฐบาล นักเรียนจำนวนกว่า 20,000 คน มาจากครอบครัวที่ยากจนที่สุดในเมือง Crown Heights จึงกลายเป็นถิ่นที่อยู่ของคนว่างงานคนจนและอาชญากรตั้งแต่นั้นมา

ในปี 1967 คฤหาสน์อันเป็นที่ตั้งของ Children Museum ชำรุดและพังลงมาในที่สุด จึงจำเป็นต้องรื้อทิ้งเพื่อสร้างตึกใหม่ในที่เดิม ระหว่างรอกการสร้างตึก พิพิธภัณฑ์จำเป็นต้องย้ายไปอยู่ที่ใหม่ชั่วคราว ตั้งแต่ปี 1968-1974

จนกระทั่งปี 1974 อาคารพิพิธภัณฑน์ใหม่ก็เสร็จ อาคารใหม่นี้สถาปนิกได้ออกแบบให้ใช้พื้นที่ใต้ดินเป็นตัวอาคาร 4 ชั้น มีช่องทางเข้าออกทางเดียวกับทางลงไปสถานีรถไฟใต้ดิน

เมื่อปี 1970 เกิดอาชญากรรมขึ้นบ่อยครั้งในย่านที่เป็นที่ตั้งของพิพิธภัณฑน์ จนเป็นที่ขึ้นชื่อว่าเป็นเขตอันตรายของเมือง เหตุการณ์ดังกล่าวก่อให้เกิดผลกระทบอย่างใหญ่หลวง การดำเนินงานในพิพิธภัณฑน์ก่อนที่พิพิธภัณฑน์แห่งใหม่จะเปิดใช้เสียอีก

การเปิดตัวใหม่อีกครั้งของพิพิธภัณฑน์ จึงเต็มไปด้วยความขบเซา พ่อแม่ไม่กล้าปล่อยให้ลูกมาเที่ยวตามลำพัง พิพิธภัณฑน์ต้องเลิกงานก่อนเวลาบ่อยครั้ง เนื่องจากต้องรักษาความปลอดภัยให้กับเจ้าหน้าที่ วันหยุดสุดสัปดาห์ก็แทบจะไม่มีคนกล้ามาเดินในย่านนี้อีกต่อไปเป็นผลทำให้พิพิธภัณฑน์ตกอยู่ในสภาวะวิกฤตนานถึง 10 ปี

ปี ค.ศ. 1987 หลังจากที่พิพิธภัณฑน์ได้เปลี่ยนผู้บริหารใหม่ มาเป็นเวลา 3 ปี พิพิธภัณฑน์ได้ฟื้นตัวขึ้นอีกครั้งหนึ่ง และได้ประกาศถึงพันธกิจของพิพิธภัณฑน์ที่มีต่อท้องถิ่น ดังนี้คือ

The Brooklyn Children's Museum provides interactive and entertaining experiences in an environment designed for children and their families. It presents exhibition and other programs which draw upon issues relevant to the interests of its visitors. These exhibits and programs encourage visitors to develop an understanding and respect for themselves, their cultural heritage and their environment, and the heritage and environment of others. The Museum has a commitment to collecting and preserving objects that support its educational functions. The Museum serves families in the greater New York City metropolitan area and reflects the diversity of that community. (Duitz, 1992 : 247)

แผนการดำเนินงานตามพันธกิจดังกล่าว เป็นตัวกำหนดให้เกิดกรอบในการดำเนินงานของพิพิธภัณฑน์โดยแบ่งออกเป็น 3 ประเด็นหลัก ๆ คือ

1. Self (เน้นภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่น)
2. Community (เน้นที่ความเป็นครอบครัวและชุมชน)
3. Earth (เน้นสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ)

ฉะนั้นการดำเนินการทุกรูปแบบในการจัดนิทรรศการ การจัดกิจกรรมทุกอย่างที่พิพิธภัณฑน์จัดขึ้นจึงต้องอยู่ภายใต้กรอบดังกล่าวข้างต้น โดยคำนึงถึงชุมชนในท้องถิ่นเป็นสำคัญ กิจกรรมที่จัดขึ้นมีหลายรูปแบบ เช่น

1. กิจกรรมสำหรับสาธารณชนในท้องถิ่น
 - 1.1 จัดโครงการอบรมผู้สูงอายุและเยาวชน ในการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ในพิพิธภัณฑน์ที่นิยมมากคือ ฝ่ายประชาสัมพันธ์
 - 1.2 จัดกิจกรรมในท้องถิ่น เช่น ใช้พิพิธภัณฑน์เป็นสถานที่ประกอบพิธีแต่งงานของคนในท้องถิ่น
 - 1.3 จัดงาน Halloween Monster Mash ประจำปี
 - 1.4 จัดฉายหนังกลางแปลง
 - 1.5 จัดกิจกรรมพิเศษสำหรับชุมชนคนผิวดำ ในเรื่องเกี่ยวกับการรักษาความปลอดภัยในพื้นที่ และการเลี้ยงดูเด็ก

2. กิจกรรมสำหรับโรงเรียนในท้องถิ่น

2.1 จัดกิจกรรมพิเศษเกี่ยวกับธรรมชาติและวิทยาในชั้นเรียน

2.2 จัดนิทรรศการทางศิลปะใช้ชื่อว่า Night Journeys เป็นเรื่องเกี่ยวกับจินตนาการและความฝันของเด็ก ๆ โดยจัดขึ้นที่โรงเรียนหลายแห่งในท้องถิ่น นอกจากนั้นยังจัดในชุมชนของกลุ่ม Asian and European American Community อีกด้วย

นอกจากนั้นยังจัดนิทรรศการทางศิลปะเรื่อง Home is Where I Sleep เพื่อให้เด็กได้แสดงความคิดเกี่ยวกับ “บ้าน” ได้อย่างเต็มที่

2.1 จัดกิจกรรม “ชมรมเด็ก” เป็นกิจกรรมนอกเวลาเรียนสำหรับเด็ก เพื่อให้เด็กได้ทำงานเลียนแบบผู้ใหญ่ในพิพิธภัณฑ์ ในด้านการรวบรวมวัตถุ การอนุรักษ์ การลงทะเบียนวัตถุ การจัดนิทรรศการ และการจัดกิจกรรมพิเศษสำหรับเด็ก โดยให้เด็กคิดเองทำเองภายใต้การแนะนำของภัณฑารักษ์

ปัจจุบันนั้นพิพิธภัณฑ์แห่งนี้มีสถิติการเข้าชมถึง 175,000 คนต่อปี 60% มาจาก Brooklyn อีก 40% มาจากท้องถิ่น ทั้งในสหรัฐอเมริกาและนักท่องเที่ยวจากประเทศต่าง ๆ ในความรู้สึกของเด็กคิดว่าพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ เป็นพิพิธภัณฑ์ที่ยอดเยี่ยมสำหรับโลกของเด็กเลยทีเดียว

กรณีศึกษาพิพิธภัณฑ์กลุ่มชาติพันธุ์ละว้า

โครงการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์กลุ่มชาติพันธุ์ละว้านี้เป็นโครงการร่วมมือระหว่างชาวละว้านี้เป็นโครงการร่วมมือระหว่างชาวละว้า หมู่บ้านป่าแป๋ ตำบลป่าแป๋ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน และสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล

มหาวิทยาลัยมหิดลและกลุ่มชาติพันธุ์ละว้าได้ร่วมมือกันทำงานด้านภาษาศาสตร์ ในการจัดทำพจนานุกรมภาษาละว้า มากกว่า 10 ปีแล้ว และต่อมาได้ขยายเป็นโครงการจัดทำสารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ละว้าขึ้นในปี พ.ศ. 2538 และเมื่อต้นปี 2539 จึงได้ร่วมมือกันจัดทำโครงการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์กลุ่มชาติพันธุ์ละว้าขึ้น โดยมีนางสาวฉวีพรวิทธรฐ นักวิจัยของสถาบันฯ และนายป๊อ จงรศักดิ์ กำนันตำบลป่าแป๋ เป็นหัวหน้าโครงการ

กลุ่มชาติพันธุ์ละว้าเป็นกลุ่มชนเก่าแก่ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศไทยก่อนการจัดตั้งอาณาจักรไทยและอาณาจักรล้านนา หลักฐานประวัติศาสตร์ในตำนานสุวัณณคัมแดง เชียงใหม่ปางเดิม ฯลฯ ได้แสดงให้เห็นว่าชาวละว้าเคยอาศัยอยู่ในบริเวณเขตอพยพหรือเวียงเจ็ดลินมาก่อนการตั้งเมืองเชียงใหม่ของพระยามังราย และหลังจากการจัดตั้งเมืองเชียงใหม่แล้วก็พบว่าไทยและละว้ามีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่น จนกระทั่งมีการถ่วงเทววัฒนธรรมให้แก่กัน เช่น การบูชาเสาอินทขิลของชาวเชียงใหม่รับอิทธิพลการเลี้ยงผีเสาะสะกิงมาจากชาวละว้า เป็นต้น จึงนับได้ว่าวัฒนธรรมอันแข็งแกร่งของละว้านี้มาตั้งแต่สมัยบรรพกาล

อาณาจักรละว้าได้ถึงแก่การล่มสลายเมื่อประมาณปี พ.ศ. 1200 ในสมัยของขุนหลวงวิลังคะผู้นำคนสุดท้ายของชาวละว้าซึ่งลุ่มหลงพระนางจามเทวีกษัตริย์แห่งหริภุญไชย จนกระทั่งเกิดศึกสงครามและพ่ายแพ้แก่กษัตริย์ในที่สุด ทำให้ชาวละว้าต้องหนีไปตั้งถิ่นฐานกระจ่ายตัวอยู่ตามป่าเขา ปัจจุบันชาวละว้าตั้งถิ่นฐานเป็นหลักแหล่งบริเวณแนวตะเข็บจังหวัดเชียงใหม่ และแม่ฮ่องสอนและยังคงสืบทอดวิถีวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่ามาจนถึงทุกวันนี้

หมู่บ้านป่าแป๋ ซึ่งเป็นพื้นที่ศึกษานี้ ตั้งอยู่บนคอยสูง แม้ระยะทางจะห่างจากปากทางเข้าจากอำเภอแม่สะเรียง เพียง 27 กิโลเมตร แต่การเดินทางที่ไม่สะดวกเพราะเต็มไปด้วยป่าเขาที่สูงชัน ทำให้บ้านป่าแป๋ถูกตัดออกจากโลกภายนอกอย่างสิ้นเชิงมาเป็นเวลานานปี ต่อมาเมื่อมีการพัฒนาที่ภาคเหนือทำให้หมู่บ้านป่าแป๋พลอยได้รับการพัฒนาที่ภาคเหนือทำให้หมู่บ้านป่าแป๋พลอยได้รับการพัฒนาไปด้วย กล่าวคือ หมู่บ้านป่าแป๋ได้กลายเป็นหมู่บ้านชาวเขาแห่งแรกที่มีโครงการพระราชดำริในการทำธนาคารข้าว และโครงการปลูกพืชเมืองหนาว มีโรงเรียนมีอนามัยของหมู่บ้าน ทำให้ชาวบ้านมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นเพียงช่วงระยะแรกของการพัฒนา แต่ในปัจจุบันนี้โครงการต่าง ๆ ได้หยุดชะงักลงแล้ว เนื่องจากจังหวัดขาดแคลนงบประมาณในการทำถนน

อย่างไรก็ตามผลพลอยได้จากการพัฒนาดังกล่าว ประกอบกับนโยบายของรัฐบาลทางการเมืองการปกครองที่มีแนวคิดที่จะหลอมรวมกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ให้เป็นหนึ่งเดียวกันโดยใช้ส่วนกลางเป็นหลัก และระบบการศึกษาที่มีส่วนวางรากฐานความคิดแบบวัฒนธรรมจากส่วนกลาง เป็นต้น มีผลกระทบต่อวิถีชีวิต วัฒนธรรมและสังคมของชาวละว้าโดยตรง

ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ นายบือ ขจรศักดิ์ กำนันตำบลป่าแป๋ ผู้ซึ่งมีความภาคภูมิใจและห่วงหาพันธุกรรมของชาวละว้า ได้เล็งเห็นว่าความเจริญทางวัตถุที่นับวันจะเข้ามามีบทบาทในท้องถิ่นมากขึ้นนั้น อาจทำให้วิถีชีวิตของชาวละว้าเปลี่ยนแปลงไป จนไม่อาจรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชาวละว้าไว้ได้ จึงคิดจะใช้พิพิธภัณฑสถานเพื่อการอนุรักษ์

พิพิธภัณฑสถานที่กำลังดำเนินการอยู่ณอยู่บนเนินเขาเล็ก ๆ ด้านหลังเป็นป่าทึบด้านหน้าเป็นทุ่งนา และฝายน้ำที่ชาวบ้านยังคงใช้สอยในชีวิตประจำวัน ด้านข้างมีทางเดินเล็ก ๆ เข้าสู่หมู่บ้านได้ พิพิธภัณฑสถานจะสร้างเป็นเรือนตามแบบแผนของชาวละว้า และเก็บรักษาสমบัติที่ชาวบ้านอยากจะทำรักษาไว้ รวมทั้งบรรยากาศที่อบอุ่นในครอบครัวแบบเก่าที่กำลังจะสูญหายไป

บทบาทของพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นสังคมชาวละว้า

1. เป็นที่รักษามรดกทางวัฒนธรรมของชาว ละว้า
2. เป็นหน่วยรักษาป่าและอนุรักษ์ต้นน้ำ
3. เป็นศูนย์การศึกษา (learning center) สำหรับลูกหลานชาวละว้าและคนเมืองที่ประสงค์จะศึกษาภาษาและวิถีชีวิตของชาวละว้า
4. เป็นหน่วยผลักดันให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในเรื่องการคมนาคม สาธารณสุขมูลฐาน การศึกษานอกโรงเรียน โครงการปลูกพืชของโครงการหลวง ฯลฯ
5. เป็นแบบอย่างในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบ conservative tourism

จะเห็นได้ว่าพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นสามารถปรับบทบาทของตนให้มีประสิทธิภาพต่อสังคมวัฒนธรรม การศึกษา เศรษฐกิจและการเมือง ได้อย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่เพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับนโยบาย การบริหารจัดการ และการดำเนินงานของพิพิธภัณฑสถานแต่ละแห่ง นอกจากนั้นยังต้องได้รับความร่วมมือร่วมใจจากคนในท้องถิ่นเป็นสำคัญ รองลงมาคือการสนับสนุนจากองค์กรของรัฐและเอกชนทั้งในท้องถิ่นส่วนภูมิภาค และส่วนกลางด้วย

1.13 องค์ประกอบในการดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ได้แก่

1. คณะทำงาน

การจัดทำพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นให้ประสบผลสำเร็จได้ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย คือ

1.1 ชาวบ้าน

คือกลุ่มเจ้าของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นอย่างแท้จริง ถ้าคนในท้องถิ่นไม่เห็นความสำคัญพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นก็เกิดขึ้นได้ยาก ชาวบ้านจึงมีความสำคัญมากที่สุด ทั้งในแง่แหล่งข้อมูล และที่มาของวัตถุจัดแสดง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มที่จะต้องดูแลพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นให้คงอยู่ต่อไป

1.2 ฝ่ายวิชาการ

ทำหน้าที่ศึกษาวิจัยท้องถิ่น เพื่อให้ได้เนื้อหาที่จะจัดแสดง คำบรรยายประกอบเรื่องราว ตลอดจนการกำหนดกิจกรรมเผยแพร่ความรู้ กลุ่มนี้อาจประกอบด้วยชาวบ้านที่มีความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นหรือชุมชนของตนเป็นอย่างดี พระสงฆ์ ครู อาจารย์ ตลอดจนนักวิชาการจากสถาบันการศึกษาภายในท้องถิ่น

1.3 ภัณฑารักษ์

ทำหน้าที่จัดทำทะเบียนวัตถุ ทำความสะอาดวัตถุ ซ่อมแซมวัตถุที่เสียหาย ตลอดจนคัดเลือกวัตถุที่จะจัดแสดง โดยประสานงานกับฝ่ายวิชาการ ในส่วนของภัณฑารักษ์นี้อาจขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายในท้องถิ่นที่มีความรู้ เช่น สถาบันการศึกษาด้านศิลปะต่างๆ

2. งบประมาณ

ไม่ใช่อุปสรรคที่สำคัญ การจัดทำพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นควรพิจารณาดำเนินการตามอัตภาพ โดยถือคติทำเท่าที่ทำได้ ดีกว่าไม่ทำเลย เพราะพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นนั้นมีการพัฒนาที่ค่อยๆ พัฒนา โดยอาจเริ่มจากห้องเล็กๆ แล้วค่อยขยายไป ไม่ต้องให้สมบูรณ์แบบเลขที่เดียว สิ่งสำคัญคือ สร้างความเข้าใจแก่คนในท้องถิ่น ให้ตระหนักในคุณค่าและความสำคัญของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่มีต่อชุมชน

3. เนื้อหาที่นำมาเสนอ

เป็นเรื่องราวความเป็นมาของท้องถิ่นในด้านต่างๆ ได้แก่ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ สิ่งแวดล้อม นิทาน ตำนาน ความเชื่อ ศาสนาประเพณี การละเล่น ประวัตินุคคลสำคัญในท้องถิ่น การทำมาหากินของผู้คน ซึ่งจะกล่าวในหัวข้อที่ 1.16 ต่อไป

4. สิ่งของที่จัดแสดง

เป็นสิ่งของที่มีอยู่ในชุมชน เช่น ธรรมาสัน สิ่งของเครื่องใช้ในการจารใบลาน ต้นฉบับคัมภีร์ต่างๆ

5. สถานที่จัดแสดง

อาจเป็นบ้าน ดึก โกดังเก่า ห้องเรียน ศาลาการเปรียญ โดยมากแล้วมักเป็นสถานที่ของวัด เพราะนอกจากวัดจะเป็นสถานที่ให้การศึกษาอบรมในอดีตและเป็นศูนย์กลางของชุมชนแล้ว วัดยังเป็นศูนย์รวมของศิลปวัตถุ สิ่งของเครื่องใช้ของชุมชนที่ชาวบ้านนำมาถวายไว้

กรณีที่มีงบประมาณการออกแบบตัวอาคารควรคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก เช่น จะมีกิจกรรมอะไรบ้าง ใครบ้างที่จะมาใช้พิพิธภัณฑ์

1.14 ขั้นตอนการจัดทำพิพิธภัณฑวัตถุประกอบด้วย 4 ขั้นตอนหลัก คือ

ขั้นตอนที่ 1 การมีส่วนร่วมของชุมชน

พิพิธภัณฑวัตถุที่แท้จริงต้องเกิดจากความกระตือรือร้นของชุมชนซึ่งจะนำไปสู่ความร่วมมือและความมีส่วนร่วมจริงจัง

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาวิจัยข้อมูลในท้องถิ่น

ในท้องถิ่นมีเรื่องราวที่น่าสนใจกว่ามากมาย ดังนั้นจึงควรมีการกำหนดหัวเรื่องและขอบเขตในการศึกษา ซึ่งจะต้องเป็นเรื่องที่สามารถให้ความรู้ สร้างภาพเคลื่อนไหวของชุมชนนับแต่อดีตถึงปัจจุบันให้แก่ผู้ชมได้เป็นอย่างดี โดยทั่วไปควรศึกษาในเรื่องหลักๆ อย่างน้อย 4 เรื่องคือ

- ประวัติความเป็นมาของชุมชนนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ การตั้งถิ่นฐาน กลุ่มชนที่อยู่อาศัย
- การดำเนินชีวิตของชุมชน การประกอบอาชีพ การศึกษา การแต่งกาย บ้านเรือนที่อยู่อาศัย เครื่องมือเครื่องใช้ประจำวัน ฯลฯ
- ศาสนาและความเชื่อ ได้แก่ พิธีกรรม ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต งานเทศกาลต่างๆ เป็นต้น
- ความสัมพันธ์ของคนภายในชุมชน อาทิเช่น ลักษณะครอบครัว ระบบเครือญาติ การอบรมเลี้ยงดู การแบ่งงานกันทำ ฯลฯ

ขั้นตอนที่ 3 จัดทำทะเบียนและจัดหมวดหมู่วัตถุ

สามารถดำเนินการได้ทันทีหลังจากการตกลงใจสร้างพิพิธภัณฑวัตถุ ก่อนที่จะทำทะเบียนวัตถุ ควรตรวจสอบสภาพวัตถุ หากมีการแตกหักควรมีการซ่อมแซมเสียก่อน และควรทำความสะอาดวัตถุเท่าที่จำเป็น ซึ่งไม่จำเป็นต้องใช้แบบใดตายตัว ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมและสะดวก การทำทะเบียนควรประกอบด้วยข้อมูลพื้นฐานดังนี้

1. **เลขทะเบียนประจำวัตถุ** คือหมายเลขประจำวัตถุที่จะบอกให้ทราบว่าวัตถุนั้นเข้ามายังพิพิธภัณฑวัตถุเมื่อไหร่ อย่างไร ซึ่งมีวิธีเขียนหลายวิธี เช่น

ลำดับปี พ.ศ.ที่ได้วัตถุมา / เลขลำดับวัตถุในปีนั้น เช่น 2546 / 16 หมายความว่า
ได้วัตถุมาในปี 2546 เป็นลำดับที่ 16 ของปีนั้น

ลำดับปี พ.ศ.ที่ได้วัตถุมา / หมวดหมู่ของวัตถุ / เลขลำดับวัตถุในปีนั้น เช่น 2540 / 1 / 20

หาก 1 หมายถึงหมวดหมู่ของผ้า ลำดับดังกล่าวหมายความว่า ได้ผ้ามาในปี 2540 เป็นลำดับที่ 20

2. **ชื่อวัตถุ** ได้แก่ชื่อเรียกวัตถุแต่ละชิ้น เช่น ธรรมาสัน ไบลาน เป็นต้น

3. **คำบรรยายลักษณะ** ได้แก่รูปพรรณสัณฐานของวัตถุแต่ละชิ้น ควรเขียนให้ครอบคลุม เช่น เครื่องมือหินขัด มีผิวขัดมันเรียบ เนื้อหินสีขาวนวล มีคราบสีน้ำตาลจับทั่วไป สภาพชำรุดแตกหัก เป็นต้น

4. **ขนาด** (วัดเป็นเซนติเมตร) และน้ำหนัก(ซึ่งเป็นกรัม)

5. **ประวัติ** ตำนานเรื่องราวของวัตถุว่าพบที่ไหน อย่างไร รายละเอียดส่วนนี้มีความสำคัญมาก เพราะจะเป็นตัวบ่งบอกความหมายและคุณค่าของวัตถุ

6. **หมายเหตุ** ได้แก่คำอธิบายเพิ่มเติม นอกจากนั้นยังควรมีการถ่ายภาพวัตถุไว้ หรือสามารถวาดรูปแทนได้ เพื่อนำไปติดกับคำบรรยาย ข้อมูลทั้งหมดนี้ควรจัดเก็บใน “สมุดทะเบียนวัตถุ”

ซึ่งควรทำสำรองไว้ 1 ชุด

ขั้นตอนที่ 4 กำหนดเนื้อหาและการทำคำบรรยายเรื่องราว

ให้พิจารณาจากข้อมูลที่ได้ศึกษาวิจัยทั้งหมดประกอบกับวัตถุที่มีอยู่ว่าสะท้อนเอกลักษณ์ใดของท้องถิ่น เพื่อนำเสนอเป็นจุดเด่นของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นต่อไป

1.15 การจัดพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นและประเภทของวัฒนธรรม

โดยทั่วไปนักมานุษยวิทยาแบ่งวัฒนธรรมออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ คือ วัฒนธรรมทางวัตถุ (Material culture) และวัฒนธรรมไม่ใช่วัตถุ (Non-material culture)

วัฒนธรรมทางวัตถุ หมายถึง ส่วนของวัฒนธรรมที่จับต้องสัมผัสได้ เพราะมันคือสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่มีรูปร่างมีขนาดและน้ำหนักแตกต่างกันไปตั้งแต่ จอบ เสียม มีด หม้อ บ้าน รถยนต์ รถไฟ ไปจนถึงเครื่องจักรกลประเภทต่าง ๆ มนุษย์ไม่สามารถมีชีวิตอยู่ได้โดยปราศจากสิ่งของเครื่องใช้บางอย่างได้ เช่น เสื้อผ้า อาหาร ยารักษาโรค เป็นต้น แต่สิ่งของบางอย่างไม่จำเป็นนัก เช่น เครื่องสำอาง และบางอย่างยังเป็นอันตรายต่อสุขภาพด้วย เช่น ฝิ่น ภัยพิบัติ และเฮโรอีน แต่ยังมีกลุ่มคนผลิตมันขึ้นมาด้วยเหตุผลต่าง ๆ แม้ว่าจะผิดกฎหมายก็ตาม

สิ่งที่มักพบกันทั่วไปในการจัดพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นคือ มักจัดแสดงเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางวัตถุแต่อย่างเดียว เพราะจัดแสดงได้ง่ายกว่าวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ พิพิธภัณฑ์ส่วนมากไม่จัดแสดงวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ ซึ่งเราสามารถจัดแสดงได้โดยวิธีการต่าง ๆ ก่อนอื่นควรเข้าใจความหมายของวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุก่อน

วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ คือส่วนของวัฒนธรรมที่จับต้องสัมผัสไม่ได้ เพราะไม่มีรูปร่าง ขนาด หรือน้ำหนัก แต่มีอิทธิพลต่อชีวิตมนุษย์มาก วัฒนธรรมประเภทนี้แบ่งออกเป็น 6 ประเภทย่อย คือ

1. บรรทัดฐานทางสังคม
2. สถาบันทางสังคม
3. วัฒนธรรมประเภทการควบคุมทางสังคม
4. ศิลปะ
5. ภาษา
6. พิธีกรรม

1. บรรทัดฐานทางสังคม (Social Norms)

เนื่องจากบรรทัดฐานทางสังคมเป็นกฎระเบียบหลักของแบบแผนพฤติกรรมของคนในสังคมต่าง ๆ จึงอาจกล่าวถึงประเภทของบรรทัดฐานทางสังคม 3 ประเภทย่อย ดังนี้

1.1 **วิถีชาวบ้าน** (Folkways) แต่ละสังคมมีวิถีชาวบ้านที่ถือเป็นบรรทัดฐานทางสังคม เช่น เกี่ยวกับการแต่งกายที่เหมาะสมในสถานการณ์ต่าง ๆ โดยมีปัจจัยของเพศ วัยและสถานภาพทางสังคมเข้ามาเกี่ยวข้อง ในสังคมไทยมีวิถีชาวบ้านกำหนดว่าผู้ไปงานศพควรใส่สีดำ แต่ถ้าไปงานรื่นเริงเช่น งานแต่งงาน ควรใส่สีสด ๆ เป็นต้น

1.2 **จารีต** (Mores) เป็นบรรทัดฐานทางสังคมประเภทที่มีความสำคัญต่อสังคมมาก การกระทำผิดจารีตจะมีผลกระทบต่อคนจำนวนมาก ดังนั้นทุกสังคมจึงมีข้อห้ามไม่ให้กระทำการใด ๆ ที่จะอันตราย

ต่อสังคม เช่น ห้ามไม่ให้ลักขโมย ทำร้ายผู้อื่น ฆ่าคน ประพฤติผิดทางเพศ ประกอบอาชญากรรมทุกประเภท ห้ามไม่ให้ทุจริต ไม่ทารุณสัตว์และข้อห้ามอื่น ๆ อีกมาก แต่จารีตไม่ได้มีเฉพาะข้อห้ามมีข้อให้ทำตามด้วย เช่น ต้องช่วยเหลือผู้อื่น เป็นต้น

1.3 กฎหมาย (Laws) แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ กฎหมายที่ไม่ได้บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร กฎหมายประเภทนี้รวมเอาประเพณีทั้งหมดและกฎเกณฑ์ข้อบังคับต่าง ๆ ของกลุ่มคนหรือสังคมไว้ด้วย จึงได้กฎหมายที่เรียกว่ากฎหมายดั้งเดิม (Primitive Law) กฎหมายอีกประเภทหนึ่งคือ กฎหมายที่บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร กฎหมายประเภทนี้มีลักษณะเด่นและชัดเจนมาก เพราะมีข้อห้ามไม่ให้กระทำหรือข้อบังคับให้ทำตาม และมีบทลงโทษไว้ด้วยว่า ถ้าทำผิดกฎหมายแต่ละอย่างจะได้รับโทษสถานใดบ้าง

1.4 บรรทัดฐานประเภทอื่น ๆ นอกจากบรรทัดฐานทั้งสามประเภทนั้นแล้ว ยังมีบรรทัดฐานประเภทอื่น ๆ อีก คือ สมัยนิยม ความนิยมชั่วคราว ความคลั่งไคล้ พิธีการ พิธีกรรม งานพิธีและมารยาทสังคม

2. สถาบันสังคม คือ ส่วนต่าง ๆ ของวัฒนธรรมที่เข้าจัดการกับปัญหาพื้นฐานของสังคม สถาบันสังคมจึงแบ่งเป็นประเภทต่าง ๆ ดังนี้ คือ สถาบันครอบครัว เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง การศึกษา ศาสนา การแพทย์และสาธารณสุข เป็นต้น สถาบันสังคมคือ หัวใจของวัฒนธรรม

3. วัฒนธรรมประเภทที่เกี่ยวกับการควบคุมทางสังคม คือ วัฒนธรรมที่ช่วยทำให้เกิดระเบียบในสังคมซึ่งบางอย่างจะเป็นการควบคุมอย่างเป็นทางการ และบางอย่างไม่เป็นทางการ วัฒนธรรมประเภทนี้มี 5 ประเภทย่อยคือ

3.1 ศาสนา ในหลักศาสนาจะมีข้อห้ามต่าง ๆ เช่น ศาสนาพุทธมีศีล 5 ศีล 8 ที่ห้ามฆ่าสัตว์ พุศฺปลด ลักทรัพย์ ดื่มของมึนเมา ศาสนาจึงช่วยควบคุมทางสังคมอย่างสำคัญ

3.2 ความเชื่อทางสังคม คือ ระบบความคิดเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ที่เป็นของคนจำนวนมากในสังคม เช่น ในสังคมไทยคนจำนวนมากเชื่อในนรก สวรรค์ บุญ บาป การทำบุญ และโลกหน้า ความเชื่อต่าง ๆ ดังกล่าว จะช่วยควบคุมพฤติกรรมของคนให้อยู่ในระเบียบได้

3.3 ค่านิยม คือ มาตรฐานที่ใช้วัดว่าสิ่งใดมีค่าในสังคมบ้าง เมื่อสิ่งใดมีค่า คนก็อยากมีอยากได้ ความเชื่อในค่านิยมของสังคมทำให้เกิดความมีระเบียบในสังคมขึ้นได้

3.4 ประเพณีต่าง ๆ แต่ละสังคมมีประเพณีต่าง ๆ ที่ปฏิบัติติดต่อกันมาเป็นเวลาอันยาวนานประเพณีบางอย่างของไทยมีอายุหลายร้อยปี เช่น สงกรานต์ ลอยกระทง เข้าพรรษา เถลิงพระชนมพรรษาและการบวชนาค เป็นต้น เมื่อคนทำตามประเพณีจะทำให้เกิดความมีระเบียบในสังคมขึ้นได้

3.5 กฎหมาย คือ การควบคุมทางสังคมโดยตรง กฎหมายมีความสำคัญมากในสังคมสมัยใหม่ เพราะมันทำให้เกิดความมีระเบียบในสังคม ได้อย่างดี

4. ศิลปะ นักวิชาการยังถกเถียงกันว่า ศิลปะเป็นวัฒนธรรมทางวัตถุหรือไม่ใช่ ในสายตาของศิลปินมักมองศิลปะเป็นวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ ความจริงมันเป็นได้ทั้งวัฒนธรรมทางวัตถุและไม่ใช่วัตถุ ศิลปะในที่นี้หมายถึง การสร้างสรรค์ผลงานในด้านต่าง ๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม หัตถกรรม ดนตรี การละคร นาฏศิลป์และวรรณกรรม เป็นต้น

5. **ภาษา** คือ ระบบสัญลักษณ์ที่ใช้สื่อสารติดต่อกัน ภาษาในที่นี้หมายถึงภาษาพูด ภาษาเขียน รวมทั้งกริยาท่าทางต่าง ๆ ด้วย

6. **พิธีกรรม** เน้นเฉพาะพิธีที่ต้องทำในแต่ละขั้นตอนของประเพณีต่าง ๆ เช่น ในงานศพ ประกอบไปด้วยพิธีต่าง ๆ ที่ทำในช่วงเวลาที่ต่างกันออกไป พิธีบางอย่างทำก่อนพิธีอื่น ๆ เช่น การอาบน้ำศพ แต่งตัวมาก่อนการรดน้ำศพ เป็นต้น

1.16 การจัดแสดงพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในระดับชุมชน

การจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ เป็นกระบวนการที่สามารถพัฒนาได้เรื่อยๆ สิ่งของที่นำมาจัดแสดง ควรจะบอก ว่ามาจากชุมชนอะไรและแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชุมชนนั้น ๆ ทำความเข้าใจชุมชนในระดับหมู่บ้านเป็นระดับ ๆ ขึ้นมาก็จะทำให้ได้ข้อมูลที่มีความสมบูรณ์มากขึ้น ข้อมูลที่ควรเก็บในระดับชุมชนมีดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพและสิ่งแวดล้อม
2. ข้อมูลเกี่ยวกับประชากร
3. ข้อมูลเกี่ยวกับเครือญาติ
4. ประวัติความเป็นมา
5. ข้อมูลเกี่ยวกับวงจรชีวิต 1 ปีของชุมชน
6. ข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มทางสังคม
7. ข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางวัตถุและเทคโนโลยี
8. ประวัติชีวิต
9. ภาษาท้องถิ่นและศิลปะ
10. วัฒนธรรมด้านต่าง ๆ กล่าวคือ

1. **ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพและสิ่งแวดล้อม** ควรให้ข้อมูลเกี่ยวกับที่ตั้ง ขนาดชุมชนภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ทรัพยากรธรรมชาติ การคมนาคม การสื่อสาร โครงสร้างชุมชน สถานที่สำคัญของชุมชน โรงงาน ตลาด โรงเรียน ร้านค้า พืช และสัตว์ เป็นต้น

2. **ข้อมูลเกี่ยวกับประชากร** ควรให้ข้อมูลจำนวนประชากร เพศ โครงสร้างอายุ อาชีพ โครงสร้างประชากรและพยายามให้สถิติเกี่ยวกับการศึกษา สาธารณสุข ศาสนา ชนชั้น รายได้ กลุ่มชาติพันธุ์ ข้อมูลเหล่านี้มักมานุษยวิทยาอาจเก็บรวบรวมเอาเองหรืออาจได้จากหน่วยงานของรัฐบาลหรือเอกชนก็ได้

3. **ข้อมูลเกี่ยวกับเครือญาติ** ในบางชุมชนเครือญาติเป็นระบบที่สำคัญมาก จึงควรเก็บรวบรวมข้อมูลด้านนี้เพื่อเรียนรู้ว่าใครเป็นญาติใครบ้าง

4. **ประวัติความเป็นมา** ข้อมูลประเภทนี้สำคัญมาก จึงต้องหาข้อมูลเกี่ยวกับประวัติของชุมชน ทุกชุมชนมักมีเรื่องเล่าต่อ ๆ กันมา เกี่ยวกับความเป็นมาของชุมชน เรื่องเล่าเกี่ยวกับผู้บุกเบิกว่าเป็นใคร มาจากไหนและเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานในช่วงแรก ๆ ของชุมชน

5. **ข้อมูลเกี่ยวกับวงจรชีวิต 1 ปีของชุมชน** ควรให้ความสนใจกับชีวิตประจำวันของชาวบ้านหรือประชากรในชุมชน โดยจัดแสดงว่าชาวบ้านมีวิถีชีวิตประจำวันอย่างไร ต่อมาให้ชีวิตในรอบเดือนต่าง ๆ จนครบ 1 ปี ของคนรวย คนจน ผู้ชาย ผู้หญิง คนชรา และกลุ่มย่อยกลุ่มอื่น ๆ ของชุมชน

6. **ข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มทางสังคม** ควรให้ข้อมูลเกี่ยวกับสมาคม ชมรมต่าง ๆ ซึ่งก็คือกลุ่มที่ชาวบ้านจำนวนหนึ่งมารวมตัวกัน เพื่อทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง เช่น ในหมู่บ้านต่าง ๆ ในสังคมไทย กรมพัฒนาชุมชนได้ส่งพัฒนากรเข้าไปช่วยจัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่มออกทรัพย์ กลุ่มสตรีทอผ้า กลุ่มเลี้ยงไก่ กลุ่มทำสวน เลี้ยงสัตว์ และอื่น ๆ

7. **ข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางวัตถุและเทคโนโลยี** ควรสังเกตและให้ข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางวัตถุเช่นลักษณะบ้านเรือนของคนรวย คนจน เสื้อผ้า ของผู้ชาย ผู้หญิง คนชรา และเด็ก เครื่องใช้ในบ้านเฟอร์นิเจอร์ต่าง ๆ ที่จะใช้เป็นตัวชี้ฐานะทางสังคมได้นอกจากนี้ต้องให้ข้อมูลเกี่ยวกับเทคโนโลยี เช่น เครื่องมือทำไร่ ทำนา พาหนะขนส่ง การสื่อสารและอื่น ๆ

8. **ประวัติชีวิต** นักวิจัยต้องรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับครอบครัว และเก็บรวบรวมประวัติคนในวัยต่าง ๆ เพื่อแสดงให้เห็นชีวิตคนในชุมชนว่าคนแต่ละเพศ แต่ละวัยมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่อย่างไรในชุมชน จึงต้องเก็บประวัติชีวิตของผู้หญิง เด็ก วัยรุ่น คนวัยหนุ่มสาว วัยกลางคน และวัยชรา โดยแสดงให้เห็นชีวิตแต่ละช่วงของแต่ละคน ตั้งแต่เกิด และการผ่านวัยต่าง ๆ มารวมกันจะทำให้เห็นภาพรวมที่สมบูรณ์ของชุมชนได้ และทำให้ผู้อ่านเห็นภาพชุมชนในหลายมิติเวลา

9. **ภาษาท้องถิ่นและศิลปะ** ควรบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับผลผลิตของวัฒนธรรมที่แสดงออกมาในรูปของภาษา เช่น นิทานชาวล้านนา เกมต่าง ๆ เพลงต่าง ๆ การละเล่นต่าง ๆ การเดินรำ นิยายปรัมปรา ในบางสังคมเสียงสำคัญมาก เสียงคืออำนาจ เมื่อมีเสียงแสดงว่ามีอะไรเกิดขึ้นในหมู่บ้านของสังคมไทย ภาษาท้องถิ่นในรูปต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วกำลังจะหมดไป ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าเสียดาย นักจัดพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจึงต้องให้ความสำคัญกับสิ่งเหล่านั้น และต้องเก็บรวบรวมข้อมูลที่มีค่าเหล่านั้นก่อนที่มันจะสูญหายไป

10. **วัฒนธรรมด้านต่าง ๆ** ควรเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมด้านต่าง ๆ ของมนุษย์ทุกด้าน คือ ด้านครอบครัว เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง ศาสนาและความเชื่อ การศึกษา การแพทย์ และสาธารณสุข การคมนาคม สื่อสาร ศิลปะ และนันทนาการ

สรุปได้ว่า ข้อมูลระดับชุมชนที่ควรจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นนั้น ควรแสดงลักษณะทางกายภาพ (Ecological mapping) อันได้แก่ ภูมิประเทศ ภูมิอากาศทรัพยากรต่าง ๆ ของชุมชน และควรเก็บประวัติชุมชนชีวิตประจำวันของชุมชนต่าง ๆ คว้าใน 24 ชั่วโมงชาวบ้านทำอะไรบ้าง กิจกรรมอะไรที่ชาวบ้านให้ความสำคัญในรอบ 12 เดือนเขามีพิธีกรรมหรือประเพณีอะไรบ้างนับตั้งแต่ชีวิตประจำวันประจำเดือนจนถึงปี ให้เห็นภาพรวมว่าในหนึ่งปีชุมชนหนึ่งมีประเพณีอะไรบ้าง และควรแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตด้านต่าง ๆ ของคนในชุมชนนั้น

ในระดับชุมชนนั้น ควรจะมีการวิจัยโดยวิธีการทางมานุษยวิทยาที่จะทำความเข้าใจในวัตถุที่เรารวบรวมไว้แล้ว ได้โดยใช้เทคนิควิธีวิจัยต่าง ๆ เช่น อย่างแรกคือ การวิจัย อย่างมีส่วนร่วม (Participant Observation) เราควรจัดแสดงสิ่งของให้เห็นถึงคุณค่าความสำคัญ ประวัติความเป็นมาต่าง ๆ โดยการทำการวิจัยอย่างมีส่วนร่วมในชุมชน ด้วยการเข้าไปอยู่กับชาวบ้านเพื่อให้เรามองวัฒนธรรมชาวบ้านผ่านสายตาของชาวบ้าน และเห็นคุณค่าวัฒนธรรมของเขาเหมือนกับวัฒนธรรมของเราเอง ถ้าทำได้เราก็จะให้ภาพ

วัฒนธรรมนั้นอย่างชัดเจน มีอคติน้อยลง ในการเก็บข้อมูลต้องมองหาผู้ให้ข้อมูล (Key informant) เช่น จะดูว่าเมื่อ 10 ปี มาแล้วเขามีการรักษาและคนทากรอย่างไรบ้าง คงต้องไปสัมภาษณ์ผู้หญิงที่เคยเป็นหมอ ค้าขายยามากๆ และใช้เทคนิค การสัมภาษณ์ประวัติศาสตร์จากการบอกเล่า (Oral history) เรื่องราวในอดีต บางทีไม่มีการจดบันทึกไว้ เพราะอาจจะยังไม่มีตัวอักษรใช้ แต่จะมีการบอกเล่าเป็นทอด ๆ การเก็บรวบรวม ประวัติชีวิตของคน (Life history) ซึ่งไม่เฉพาะบุคคลสำคัญเท่านั้นที่จะแสดงให้เห็นถึงชีวิตที่สมบูรณ์ของ ชุมชน จะต้องดูว่าผู้หญิง เด็กผู้ชาย ในวัยต่าง ๆ ผู้นำ คนที่ยากจนมีชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างไร ควรจะให้ความสำคัญกับประวัติชีวิตของคนทุกคน การวิจัยทางมานุษยวิทยาจะมีประโยชน์มากในการรวบรวมข้อมูล เกี่ยวกับชุมชน และการจัดแสดงวัฒนธรรมชุมชน

สุดท้ายคือควรทำให้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นศูนย์กลางด้านวัฒนธรรมด้วย ไม่ใช่เป็นที่รวบรวม สิ่งของอย่างเดียว นั่นคือควรพยายามชักจูงให้คนที่อยู่ในชุมชนเป็นเจ้าของร่วมกัน มีการมาพบปะกันเป็นประจำเพื่อแสวงหาความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมพื้นบ้านมากขึ้น ให้ทุกคนมีความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของเหมือนกัน เพื่อให้ พิพิธภัณฑ์มีความสมบูรณ์และทำหน้าที่ในการให้ความรู้เกี่ยวกับชุมชนได้ดีที่สุด

สิ่งที่กล่าวมาข้างต้นเป็นเพียงแนวทางหนึ่งเท่านั้น ในปัจจุบันรูปแบบและแบบแผนของพิพิธภัณฑ์มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ นักจัดการจำเป็นต้องเข้าใจในวัตถุประสงค์ของพิพิธภัณฑ์ว่าต้องการ ในลักษณะใด ไม่จำเป็นต้องให้เทคโนโลยีนำหน้าสิ่งที่ต้องการนำเสนอ อีกทั้งยังต้องมีการประเมินศักยภาพ และปรับปรุงพิพิธภัณฑ์ให้มีความน่าสนใจอยู่เสมอ จึงจะดึงดูดผู้สนใจได้ตลอด ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ยากในการที่จะดำรงให้พิพิธภัณฑ์อยู่รอดในสังคมปัจจุบัน.

